

Ministerie van Defensie

Materieelprojectenoverzicht

Prinsjesdag 2015

Materieelprojectenoverzicht 2015

Materieel projecten overzicht 2015

Inhoudsopgave Materieelprojectenoverzicht 2015

- 4 Inleiding
- 6 Opbouw MPO
- 12 Tabellen

Projecten

22 Projecten Zeestrijdkrachten

In realisatie

- 24 Instandhouding Goalkeeper
- 25 Instandhouding M-fregatten
- 26 Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten
- 27 Low Frequency Active Sonar (LFAS)
- 28 Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)
- 29 Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)
- 30 Verbetering MK48 torpedo

In planning

- 32 Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
- 33 Mid Life Upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)

34 Projecten Landstrijdkrachten

In realisatie

- 36 Aanvulling Bushmasters
- 37 Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- 38 Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- 39 Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- 41 PATRIOT vervanging COMPATRIOT
- 42 Vervanging genie- en doorbraaktank

In planning

- 44 Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EO)
- 45 C-RAM- en Class 1-UAV -detectiecapaciteit
- 46 Fennek Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig Midlife Upgrade (Fennek LVB MLU)
- 47 Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig
- 48 Precision Guided Munition (PGM)
- 49 Vervanging Mobile Combat Training Centre (MCTC)
- 50 PATRIOT verlenging levensduur
- 51 Vervanging brugleggende tank
- 52 Verwerving CE-pakketten IGV

54 Projecten Luchtstrijdkrachten*In realisatie*

- 56 AH-64D *block II upgrade*
- 57 AH-64D verbetering bewapening
- 58 AH-64D zelfbescherming (ASE)
- 60 F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- 61 F-16 M6.5 onderhoudstape
- 62 F-16 mode 5 IFF
- 63 F-16 zelfbescherming (ASE)
- 64 Langer doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid
- 65 *Obsolescence Prevention Program PC-7*
- 66 Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen
- 67 Verwerving F-35

In planning

- 76 Chinook simulator
- 77 Chinook Vervanging & Modernisering
- 79 F-35: Verwerving middellange tot lange afstand raket
- 80 F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers
- 81 Internationale strategische tank- en lucht-transportcapaciteit
- 82 Langer Doorvliegen F-16 - Instandhouding
- 83 Langer Doorvliegen F-16 - Operationele Zelfverdediging

84 Projecten Defensiebreed*In realisatie*

- 86 *Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)*
- 87 Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- 88 Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)
- 89 Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)
- 90 Modernisering navigatiesystemen
- 91 NH90
- 93 Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit
- 94 Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

In planning

- 96 Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers
- 97 Defensiebrede vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- 99 Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- 100 *Joint Fires*
- 101 Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)
- 102 Vernieuwing TITAAN
- 103 Vervanging 60/81mm mortieren
- 104 Vervanging grondterminals MILSATCOM
- 105 Vervanging radio's
- 106 Verwerving HV brillen

108 Projecten In Afstoting

- 110 Mijnenbestrijdingsvaartuig (mijnenjager) van de Alkmaarklasse
- 111 Pantserhouwitser 2000 (PzH-2000)
- 112 Pantseropvoertuigen M-577 en YPR

Inleiding

Defensie is één van de grootste investeerders van de Nederlandse overheid. Om de verwerving van materieel in goede banen te leiden en ervoor te zorgen dat het defensiegeld zo goed mogelijk wordt besteed, is zorgvuldigheid noodzakelijk.

Bij investeringsprojecten groter dan € 25 miljoen wordt het Defensie Materieel Proces (DMP) gevolgd. Het markeert politieke besluitvorming op belangrijke keuzemomenten en zorgt voor adequate informatievoorziening aan de minister en, bij grotere projecten, aan de Tweede Kamer gedurende de gehele looptijd van de projecten, zodat kan worden bijgestuurd indien dat nodig is.

Projecten doorlopen in het DMP in beginsel vier fasen: de behoeftestelling (A-fase), de voorstudie (B-fase), de studie (C-fase) en de verwervingsvoorbereiding (D-fase). Na de D-fase begint de realisatie. Voor DMP-projecten met een financiële omvang van € 250 miljoen of meer volgt er een DMP-evaluatie (E-fase).

Projecten tussen de € 25 en € 100 miljoen worden na de A-fase in beginsel door de minister gemandateerd aan de ambtelijke organisatie. Projecten met een financiële omvang van meer dan € 100 miljoen of politiek gevoelige projecten worden niet gemandateerd. Bij gemandateerde projecten ontvangt de Tweede Kamer na de A-brief geen DMP-brieven meer, maar blijft de Tweede Kamer geïnformeerd via het Materieel Projecten Overzicht (MPO) en de begroting. Bij niet gemandateerde projecten wordt de Tweede Kamer na de A-brief geïnformeerd via de B, C en D-brief en daarnaast via het MPO en de begroting.

Bij afstoting van wapens en wapensystemen geldt dat de Tweede Kamer over de verkoop wordt geïnformeerd. Materieel dat is verkocht met een museale bestemming, is hiervan uitgezonderd.

Materieelprojectenoverzicht (MPO)

Sinds september 2007 wordt jaarlijks het MPO samengesteld om te voorzien in de behoefte van de Kamer aan meer strategische, beter samenhangende en minder technische en versnipperde informatie over materieelprojecten. Het MPO geeft de stand van zaken weer van de strategische materieelprojecten van meer dan €25 miljoen waarvoor in de komende vijf jaar uitgaven zijn geraamd. In het overzicht wordt onder meer uiteengezet hoe dit past in het defensiebeleid en hoe het project samenhangt met andere materieelprojecten. Tevens zijn projecten van materieel in afstoting opgenomen. Het gaat hierbij om de afstoting van overtollige wapens en wapensystemen. De Kamer wordt over gerealiseerde verkopen geïnformeerd. Wanneer het kopende land openbaarmaking niet op prijs stelt of indien commerciële belangen dit noodzakelijk maken, gebeurt dat vertrouwelijk.

Niet-strategische materieelprojecten zijn niet opgenomen in het MPO, hierover wordt de Kamer geïnformeerd in de begroting. Als niet-strategisch materieel wordt beschouwd het materieel dat niet specifiek ontwikkeld is voor militaire doeleinden. Het omvat onder meer zaken als tenten, aggregaten en eenvoudige bedrijfswagens en projecten op het gebied van vastgoed en informatietechnologie (IT).

Het investeringsproces wijkt bij vastgoed- en IT-projecten af van het DMP. Voor IT-projecten gelden rijksbrede rapportageverplichtingen met een toetsende rol voor de departementale Chief Information Officer (CIO) en de CIO-rijk. De rapportage van deze projecten zijn beschikbaar via de link www.rijksictdashboard.nl.

Over vastgoedprojecten van Defensie wordt de Kamer gerapporteerd in de halfjaarlijkse voortgangsrapportage vastgoed.

Het MPO wordt jaarlijks met Prinsjesdag in drukvorm aan de Tweede Kamer aangeboden. Ook wordt het MPO gepubliceerd op het internet (www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/defensiematerieel/documenten/begrotingen/2015/09/15/materieel-projectenoverzicht-defensie.html).

Het internetoverzicht wordt in de loop van het jaar bijgewerkt met de laatste informatie die aan de Kamer is verstrekt.

Opbouw MPO

Het MPO bestaat uit de relevante tabellen uit de defensiebegroting 2016, Beleidsartikel 6 Investerings Krijgsmacht en geeft een overzicht van alle materieelprojecten van meer dan € 25 miljoen in planning en realisatie, uitgesplitst per operationeel commando of naar defensiebrede toepassingen. In de tabellen is alle financiële informatie weergegeven in miljoenen euro's. Als verdieping op de tabellen is per investeringsproject een projectpagina opgenomen met meer gedetailleerde informatie.

Ook is per afstotingsproject een projectpagina opgenomen. Het gaat hierbij alleen om het nog te verkopen materieel. De verkoopwaarde is afhankelijk van de actuele staat van het te verkopen materieel en de marktomstandigheden. Uit commerciële overwegingen wordt geen informatie verstrekt over de geschatte verkoopwaarde.

De projectpagina's zijn opgebouwd volgens een vaste indeling.

Projectfase (bij projecten in planning, in realisatie en in afstoting)

Een project is in planning als het zich in de A t/m D-fase van het DMP bevindt. Na voltooiing van de D-fase en de ondertekening van het contract met de industrie komt het project in de realisatiefase. Zodra een wapen of wapensysteem door Defensie buiten gebruik wordt gesteld, komt het in de afstotingsfase.

Wel/niet gemandateerd (bij projecten in planning en in realisatie)

Projecten met een financiële omvang tot € 100 miljoen worden na goedkeuring van de behoeftestelling in beginsel door de minister gemandateerd aan de ambtelijke organisatie. De Kamer wordt vervolgens via de begroting en via dit MPO (voor projecten met een financieel volume van meer dan € 25 miljoen) over de voortgang geïnformeerd. Projecten met een financiële omvang van meer dan € 100 miljoen of politiek gevoelige projecten worden niet gemandateerd. Bij deze projecten wordt de Tweede Kamer na elke DMP-fase schriftelijk geïnformeerd.

Invoering van-tot (bij projecten in planning en in realisatie)

Hier is vermeld vanaf wanneer het materieel volgens de planning wordt ingevoerd bij Defensie en wanneer dat is voltooid. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld. Met ingang van dit jaar is per project ook de planning uit het MPO van vorig jaar opgenomen, zodat direct zichtbaar is bij welke projecten er sprake is van wijzigingen in de planning.

Uitvoering van-tot (bij projecten in planning en in realisatie)

Hier is vermeld vanaf wanneer een modificatie, update of levensduurverlengende activiteit gepland staat en wanneer dat is voltooid. De oorspronkelijke planning, de planning uit voorgaand MPO en de huidige planning worden daarbij vermeld.

Uitstroom van-tot (bij projecten in afstoting)

Hier is vermeld vanaf wanneer materieel gepland staat bij Defensie uit te stromen en wanneer dat is voltooid. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld.

Planning (bij projecten in planning)

Per project is een deel van de informatie uit de begrotingstabel opgenomen. Het projectvolume en de planning van het DMP zijn in verband gebracht met het voorgaande jaar en met de oorspronkelijke planning van het project. Alle financiële informatie staat vermeld in miljoenen euro's, en conform het toenmalige prijspeil. In eerste instantie wordt alleen de planning van de A-fase vermeld. Op basis van de A-brief kan vervolgens een planning voor de B t/m D-fase worden bepaald.

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk							
2015							
2016							

Als indicatie van het projectvolume van geplande projecten worden met ingang van dit jaar de projectvolumes vermeld volgens het DMP-proces. De geplande projectvolumes worden onderscheiden in drie categorieën (25-100, 100-250 en > 250) en staan vermeld in miljoenen euro's.

Mutaties t.o.v. oorspronkelijk projectvolume (bij projecten in planning en in realisatie)

In de projecttabellen worden onder meer het oorspronkelijke en het huidige projectvolume vermeld. Deze budgetten zijn niet rechtstreeks vergelijkbaar aangezien in de huidige budgetten de prijsbijstellingen van de afgelopen jaren zijn verwerkt. Daarnaast kunnen in de periode tussen de goedkeuring van de behoefte en de daadwerkelijke verwerving van de goederen en diensten de nodige mutaties zijn verwerkt. Deze mutaties zijn onder meer het gevolg van:

- verandering van het defensiebeleid;
- de opeenvolgende DMP-fasen waarbij de behoefte in elke volgende fase concreet wordt en waaruit kwantitatieve, kwalitatieve en financiële bijstellingen volgen;
- wijzigingen die voortvloeien uit internationale samenwerking;
- het verloop van het ontwikkelingstraject, indien het nieuw te ontwikkelen materieel betreft.

Niet meer opgenomen projecten

In onderstaand overzicht staan de projectbenamingen van materieelprojecten die niet meer in dit MPO zijn opgenomen. Ieder project is voorzien van een beknopte reden waarom deze niet meer is opgenomen.

Projectomschrijving	Reden
Agusta Bell 412 reddingshelikopter (Search And Rescue)	Verkocht
AH-64D Midlife Update (MLU)	Als gevolg van herijking is het project vertraagd tot na 2020.
Chinook uitbreiding en versterking (vier + twee)	Voltooid
Cougar-transporthelikopter	Blijft in gebruik
<i>Evolved Sea Sparrow Missile Block II</i> : deelneming international ontwikkelingstraject	Voltooid
Gulfstream G-IV	De Gulfstream wordt later afgestoten. Tot die tijd kan de Gulfstream, net als in de huidige situatie, ook voor regeringsvluchten worden ingezet.
Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV, CV-90), productie en training	Voltooid, waarbij nog wel een restbetaling moet worden gedaan.
F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 1	Voltooid, waarbij nog wel een restbetaling moet worden gedaan.
F-16 verbetering lucht-grond bewapening, fase 2	De eerste deelfase van dit project is voltooid. De volgende deelfase zal vanaf omstreeks 2020 beginnen. Op dat moment zal het project weer in het MPO worden opgenomen.
F-16 M5 modificatie	Voltooid, waarbij nog wel een restbetaling moet worden gedaan.
Fokker 50 vliegtuig (passagiersuitvoering)	Verkocht
Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV, CV-90), afstoting	Verkocht
Leopard 2A6 gevechtstank	Duitsland en Nederland zijn voornemens de 43e Gemechaniseerde Brigade in Havelte te integreren in een Duitse pantserdivisie. Als onderdeel van deze samenwerking zal Nederland de laatste zestien resterende Leopard 2A6 tanks inbrengen.
Luchtverdedigings- en Commandofregatten	Voltooid, waarbij nog wel een restbetaling moet worden gedaan.
<i>Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicles (MALE UAV)</i>	Als gevolg van herijking is het project vertraagd tot na 2020.
<i>NH90 Piloting Forward Looking Infrared (PFLIR)</i>	Als gevolg van herijking is het project vertraagd tot na 2020.
Patrouilleschepen	Voltooid, waarbij nog wel een restbetaling moet worden gedaan.
Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)	Als gevolg van herijking is het project vertraagd tot na 2020.
Verwerving Joint Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)	Voltooid, waarbij nog wel een restbetaling moet worden gedaan.

Nieuw opgenomen projecten

In onderstaand overzicht staan de materieelprojecten die ten opzichte van het MPO 2014 nieuw in het MPO 2015 zijn opgenomen omdat het een nieuw project betreft of omdat de financiële omvang van een reeds bestaand project groter is geworden dan € 25 miljoen.

Projecten waarvan de financiële reeks later dan 2020 is voorzien, zijn niet in het MPO opgenomen.

Projectomschrijving	Reden
Aanvulling Bushmasters	Projectbudget $\geq$ € 25 mln geworden.
F-16 M6.5 onderhoudstape	Projectbudget $\geq$ € 25 mln geworden.
<i>Mobile Combat Training Centre (MCTC)</i>	A-brief (behoeftestelling) staat gepland voor 2017.
<i>Obsolescence Prevention Program PC-7</i>	Projectbudget $\geq$ € 25 mln geworden.
<i>Precision Guided Munition (PGM)</i>	Projectbudget $\geq$ € 25 mln geworden.
Vervanging grondterminals MILSATCOM	Projectbudget $\geq$ € 25 mln geworden.

Projecten Zeestrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Instandhouding Goalkeeper	34,5	27,2	5,4	1,9				2017
Instandhouding M-fregatten	58,6	52,8	5,8					2016
Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	96,0	49,7	10,0	8,0	8,0	8,0	8,0	2021
Low Frequency Active Sonar (LFAS)	27,3	24,6	1,7	1,0				2017
Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)	126,8	77,5	16,2	18,1	4,5	5,6	2,7	2021
Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)	31,7	5,5	4,2	12,6	9,3	0,1		2019
Verbetering MK48 torpedo	71,8	29,1	17,7	24,6	0,4			2023

Projecten Zee strijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commando- fregatten (IP LC-fregatten)	100-250	A	B/C/D				
<i>Mid Life Upgrade Landing Craft Utility (LCU)</i>	25-100	A					

Projecten Landstrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Aanvulling Bushmasters	32,8	5,1	12,4	15,3				2017
Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)	133,3	128,3	3,0	2,0				2017
Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)	BMS: 60,8 DCMO: 42,4	57,4 41,2	3,4 1,2					2016
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	796,6	542,6	142,6	94,3	14,9	2,2		2019
PATRIOT vervanging COMPATRIOT	30,8	19,0	9,2	2,6				2017
Vervanging genie- en doorbraaktank	91,5	87,0	3,4	1,1				2017

Projecten Landstrijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Capability Upgrade</i> Elektronische Oorlogvoering (CUP EOV)	25-100		A				
C-RAM- en Class1-UAV-detectiecapaciteit	25-100	A					
Fennek Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig <i>Midlife Upgrade</i> (Fennek LVB MLU)	100-250		A				
Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig	25-100	A					
<i>Precision Guided Munition</i>	25-100	A					
Vervanging <i>Mobile Combat Training Centre</i> (MCTC)	25-100			A			
PATRIOT verlenging levensduur	25-100	A					
Vervanging brugleggende tank	25-100	D					
Verwerving CE-pakketten IGV	25-100	A					

Projecten

Luchtstrijdkrachten in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
AH-64D Block II <i>upgrade</i>	120,0	44,5	10,0	15,0	29,2	11,3		2023
AH-64D verbetering bewapening	37,3	1,4	18,2	5,2	6,5	6,0		2019
AH-64D zelfbescherming (ASE)	92,0	2,3	18,6	11,2	7,5	26,4	12,8	2021
F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket	50,0	15,0	11,6	14,4	9,0			2018
F-16 M6.5 onderhoudstape	25,6	12,5	3,6	6,9	2,6			2018
F-16 mode 5 IFF	42,1	30,3	5,0	4,4	2,4			2018
F-16 zelfbescherming (ASE)	94,5	13,8	43,4	24,7	12,6			2017
Langer Doorvliegen F-16 - Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid	42,9	8,8	6,0	5,9	6,4	5,5	4,3	2021
<i>Obsolescence Prevention Program PC-7</i>	30,0	5,8	14,4	9,8				2017
Vervanging <i>Medium Power Radars</i> in Wier en Nieuw Milligen	61,4	12,0	15,0	11,6	10,1	9,9	2,7	2021
Verwerving F-35	4691,6	522,8	113,4	323,7	491,7	742,0	707,0	2023

Projecten Luchtstrijdkrachten in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Chinook simulator	25-100		A				
Chinook Vervanging & Modernisering	>250	B/C/D					
F-35: Verwerving middellange en lange afstandsraket	100-250		A				
F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers	25-100		A				
Internationale strategische tank- en luchttransportcapaciteit	>250	A					
Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding	100-250	D					
Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging	100-250	D					

Projecten defensiebreed in realisatie

Projectomschrijving	Project- volume	Raming uitgaven in € miljoen						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)	Blok1 & 2: 29,5	25,5	4,0					2016
	Blok 3: 54,0	10,3	17,8	14,2	7,0	1,5	1,5	2023
Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber wapens	60,2	3,0	20,0	30,0	7,0	0,2		2019
Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)	31,4	25,3	3,6	1,4	1,1			2018
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	132,3	122,1	7,5	2,6	0,1			2018
Modernisering navigatiesystemen	38,9	21,8	2,3	3,1	6,3	5,4		2019
NH90	1198,3	1006,9	55,3	60,2	45,2	30,7		2019
Uitbreiding Chemische Biologische- Radiologische en Nucleaire (CBRN-) capaciteit	62,0	29,9	16,4	15,1	0,2	0,3	0,1	2020
Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)	215,4	42,6	64,2	27,7	49,7	30,5	0,7	2020

Projecten defensiebreed in planning

Projectomschrijving	Project- volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers	25-100	A					
Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)	>250	C	D				
Defensie Operationeel Kledingsysteem	25-100	A					
<i>Joint Fires</i>	25-100	B					
Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode 5)	25-100	A					
Vernieuwing TITAAN	25-100	A					
Vervanging 60/81 mm mortieren	25-100	A					
Vervanging grondterminals (MILSATCOM)	25-100						
Vervanging radio's	100-250	A					
Verwerving HV brillen	25-100	A					

Projecten

Zeestrijdkrachten

Projectnaam

Instandhouding Goalkeeper

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2010-2014

Planning MPO 2014: 2012-2018

Huidige planning: 2012-2018

Behoeftestelling

Het Goalkeeper-systeem is ontworpen in de jaren '80, als laatste verdedigingsmiddel tegen inkomende *Anti Ship Missiles* (ASM's). Om dit zelfverdedigingssysteem voor de grotere oppervlakte-eenheden tot 2025 technisch in stand en operationeel relevant te houden, is een instandhoudingsprogramma noodzakelijk.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrainen op het land.

De instandhouding van het Goalkeeper-systeem is van essentieel belang voor de bescherming en zelfverdediging van schepen, zoals M- en LC-fregatten en *Landing Platform Docks*, bij expeditionaire operaties op grote afstand van Nederland die zich veelal in kustwateren zullen afspelen. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen)inzet.

Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling (A-brief) Instandhouding Goalkeeper d.d. 10-03-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 106)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	25-50							
2015	34,5	28,2	6,2					2016
2016	34,5	27,2	5,4	1,9				2017

Projectnaam

Instandhouding M-fregatten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2012

Planning MPO 2014: 2016

Huidige planning: 2016

Behoeftestelling

Om de M-fregatten tot het moment van vervanging (voorzien omstreeks 2021) in stand te kunnen houden en om een effectieve inzet op alle geweldsniveaus te kunnen garanderen, zijn diverse aanpassingen aan het schip, waaronder het SEWACO-systeem, noodzakelijk. Deze aanpassingen zullen worden uitgevoerd tijdens de reeds voorziene lange onderhoudsperiodes. Dit project wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met België.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van het beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van

landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatierreinen op het land. De M-fregatten blijven een belangrijk onderdeel van de oppervlaktevloot en maken deel uit van de maritieme capaciteit, zoals omschreven in de Marinestudie 2005. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, ontplooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Low Frequency Active Sonar (LFAS)
- NH90
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over de A-brief d.d. 04-06-2007 (Kamerstuk 30 800 X, nr. 96)
- Brief inzake de instandhouding en verbetering van M-fregatten (A-brief) d.d. 28-03-2007 (Kamerstuk 30 800 X, nr. 79)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	50-100							
2015	58,7	56,0	2,7					2016
2016	58,6	52,8	5,8					2016

Projectnaam

Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2015-2020

Planning MPO 2014: 2015-2020

Huidige planning: 2015-2020

Behoeftestelling

De vier onderzeeboten zijn sinds 1990 in gebruik. Bij het ontwerp is uitgegaan van een levensduur van 25 jaar met halverwege de levensduur een moderniseringsprogramma. Om de levensduur tot tenminste 2025 te verlengen, is een aantal aanpassingen aan de onderzeeboten nodig op het gebied van veiligheid en instandhouding van de huidige capaciteiten: het Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten. Het programma behelst conserveringswerkzaamheden, de vervanging van een aantal verouderde primaire sensoren (sonarfunctionaliteiten en navigatieperiscoop), de vervanging van het *Combat Management Systeem* (CMS) en aanpassingen aan een aantal platform systeemdelen.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatierreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren in toenemende mate in kustwateren. De Walrusklasse onderzeeboten worden hierbij veelal in een zelfstandige rol ingezet ten behoeve van onder

meer het vergaren van inlichtingen en het beschermen van de oppervlaktevloot tegen de onderwaterdreiging. Door de afstoting van de Orion-patrouillevliegtuigen en de vermindering van het aantal M-fregatten is het belang van de Walrusklasse onderzeeboten voor de onderzeeboot bestrijding verder toegenomen. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve (wapen) inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Relatie met andere projecten

- Verbetering MK48 torpedo

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Visie op de toekomst van de onderzeedienst d.d. 08-06-2015 (Kamerstuk 34 225, nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over de A-brief d.d. 01-09-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 154)
- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten (A-brief) d.d. 13-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 129)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	50-100							2018
2015	96,0	57,8	9,1	7,6	8,1	6,8	6,6	2020
2016	96,0	49,7	10,0	8,0	8,0	8,0	8,0	2021

Projectnaam

Low Frequency Active Sonar (LFAS)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013

Planning MPO 2014: 2015

Huidige planning: 2016

Behoeftestelling

Het voorzien in een systeem, voor de resterende twee Nederlandse M-fregatten, dat in staat is om het totale onderwaterbeeld op te bouwen. Met het *stand-alone* Laag Frequent Actief Passief Sonarsysteem (LFAPS) krijgen zij de beschikking over een lange afstand sonar. De LFAPS zal een grote bijdrage leveren aan de opbouw van het onderwaterbeeld. Hierdoor wordt het mogelijk een (mini)onderzeeboot te detecteren voordat deze effectief zijn wapens kan inzetten. Het LFAPS is primair een actieve sonar, echter beschikt over passieve detectiemiddelen. Deze passieve capaciteit wordt gebruikt voor de detectie van oppervlakte eenheden (civiel/militair) en dient ter ondersteuning van het classificatie proces. Daarnaast zal het systeem in staat zijn om zowel actief als passief torpedo's te detecteren. Het LFAPS zal geschikt zijn om (beperkt) bi-statisch te opereren met de NH90 en beschikt over de voorbereidingen voor multi-statisch opereren.

Samenhang met het beleid

Het project is een integraal onderdeel van de Marinestudie 2005. Deze studie behelst een pakket aan maatregelen waarmee de samenstelling en de middelen van het CZSK nog beter worden afgestemd op haar taken. In het bijzonder gaat het daarbij om het toenemende belang van de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het expeditionair opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operaties op het land. Het project draagt bij in het voorzien van sensorcapaciteit waarmee zowel in open- als in kustwateren het onderwater- en oppervlaktebeeld kan worden opgebouwd.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding M-fregatten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project loopt een jaar langer door als gevolg van een eerdere vertraging van het project Instandhouding M-fregatten. Het laatste systeem wordt in 2016 aangebracht op Zr. Ms. Van Speijk.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	<25							
2015	27,4	25,1	2,3					2016
2016	27,3	24,6	1,7	1,0				2017

Projectnaam

Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning:	2018-2021
Planning MPO 2014:	2018-2021
Huidige planning:	2018-2021

Behoeftestelling

Met het project *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD) worden de Luchtverdedigings- en Commandofregatten voorzien van een SMART-L radar met sensorcapaciteit (early warning capaciteit) ten behoeve van de vroegtijdige waarneming van ballistische raketten. De mogelijkheden voor internationale samenwerking worden momenteel onderzocht. Denemarken, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben concrete belangstelling getoond voor samenwerking op het gebied van *Ballistic Missile Defence*. Nederland heeft LC-fregatten met de verbeterde SMART-L radar als *early warning* sensorplatforms aangeboden aan het *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence* (ALTBMD) programma van de Navo.

Samenhang met het beleid

Het onderzoek naar en de ontwikkeling van een maritieme BMD-capaciteit in aanvulling op de expeditionaire PATRIOT-capaciteit volgt uit de Marinestudie 2005. Dit project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming en hoogwaardige commandovoering. De verwerving van deze capaciteit is als intensivering opgenomen in de beleidsbrief 2011. Door de modificatie van de SMART-L radar levert Nederland een belangrijke bijdrage aan de Europese en bondgenootschappelijke raketverdediging. Deze modificatie sluit aan bij de prioriteiten van de Navo en bij het *Smart Defence* initiatief. In dit kader worden landen aangemoedigd zich toe te leggen op specifieke, hoogwaardige capaciteiten.

Gerelateerde projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commando-fregatten (IP LC-fregatten)
- Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Op 22 april 2015 is een instandhoudingsovereenkomst gesloten.

Relevante Kamerstukken

- Brief over het project Vervanging Medium Power Radar van 29 oktober 2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 139)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde B/C/D-fase d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 100)
- Antwoorden op vragen over het project MBMD d.d. 25-10-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 94)
- Brief over het combineren van de B/C/D-fase van het project MBMD d.d. 07-10-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 93)
- Brief over de behoeftestelling van het project MBMD d.d. 26-09-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 91)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	100-250							
2015	124,6	83,3	13,0	15,6	6,4	6,3		2021
2016	126,8	77,5	16,2	18,1	4,5	5,6	2,7	2021

Projectnaam

Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2009

Planning MPO 2014: 2018

Huidige planning: 2018

Behoeftestelling

Het CZSK heeft behoefte aan *All Terrain Mobiliteit* voor het Korps Mariniers. Hiervoor beschikt het Korps over de BV206D en gepantserde rupsvoertuigen van het type Viking. De BV's 206D zijn aan het einde van hun technische levensduur. Hierdoor zijn de voertuigen verminderd inzetbaar en vertonen zij operationele tekortkomingen. Om financiële redenen is besloten de BV's niet te vervangen, maar een aantal voertuigen levensduurverlengend onderhoud te geven en te moderniseren zodat zij operationeel inzetbaar blijven tot tenminste 2025.

Samenhang met het beleid

De beschikbaarheid van voldoende *All Terrain Mobiliteit* voor het Korps Mariniers is het uitgangspunt geweest bij het vaststellen van de voor het CZSK benodigde aantallen voertuigen in het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen

(DVOW). Om operationele en financiële redenen is voor een deel van de mariniers-eenheden voor commandovoering, gevechtssteun en voorwaartse logistiek geen wielvoertuig als organiek voertuig opgenomen maar een gemodificeerde BV206D. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid, mobiliteit en effectieve inzet.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is nu in realisatie.

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op Kamervragen over de behoeftestellingsfase van het project Midlife Upgrade BV206D d.d. 20-08-2010 (Kamerstuk 27 830, nr. 81)
- A-brief Midlife upgrade BV206D (MLU BV206) d.d. 25-05-2010 (Kamerstuk 27 830, nr. 77)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243, nr. 1)
- Brief over de vervanging van *All Terrain Vehicles* van het Korps Mariniers (A-brief) d.d. 16-03-2005 (Kamerstuk 27 830, nr. 30)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	25-50							
2015	25-50							
2016	31,7	5,5	4,2	12,6	9,3	0,1		2019

Projectnaam

Verbetering MK48 torpedo

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2016

Planning MPO 2014: 2011-2017

Huidige planning: 2011-2017

Behoeftestelling

De Walrusklasse onderzeeboten beschikken over één wapensysteem: de torpedo. Sinds de bouw van de klasse wordt het type MK48, modificatiestandaard 4 (*mod 4*) gebruikt. Deze is van Amerikaanse makelij en in de jaren '70 van de vorige eeuw ontworpen voor inzet in diep water. De omstandigheden voor een succesvolle inzet van een torpedo zijn in ondiep water veel complexer dan de omstandigheden in diep water. De MK48 *mod 4* heeft beperkte mogelijkheden kleine doelen in ondiep water te bestrijden. De MK48 *mod 4* is in gebruik geweest bij de marine van Australië, Canada en de Verenigde Staten. Australië en de Verenigde Staten zijn reeds overgeschakeld op de *mod 7*, die beter geschikt is voor het gebruik in ondiep water. Reserveonderdelen worden niet meer geproduceerd en zijn nu al schaars. Hierdoor stijgen de exploitatiekosten de komende jaren sterk. Daarom dient de torpedo te worden verbeterd.

Samenhang met het beleid

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten, transportroutes en in wateren nabij operatierreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren derhalve in toenemende mate in kustwateren. Voor de verdediging op grotere afstand heeft de Nederlandse krijgsmacht na de afstoting van de Orion-patrouillevliegtuigen alleen nog onderzeeboten beschikbaar.

De boot beschikt over een scala aan sensoren. Het torpedowapensysteem kan zowel tegen oppervlakte-eenheden als tegen onderzeeboten worden ingezet. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het projectvolume is verhoogd (d.d. 30-01-2015, Kamerbrief 27 830, nr. 145) om het aantal te bestellen modificatiepakketten op het niveau van de operationele behoefte te brengen. Voor dit deel van het project is nog geen contract getekend en is dus nog 'in planning'. Het budget van dat deel heeft een volume van 25 – 100 miljoen euro. Door de extra behoefte verschuift de afronding van het project naar 2023. Daarnaast is een compensatie voor de dollarkoers toegepast.

Relevante Kamerstukken

- Brief over de aanvulling op de behoeftestelling verbetering van de Mk48 *Heavy Weight* torpedo d.d. 30 januari 2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 145)
- Jaarverslag ministerie van Defensie d.d. 18-05-2011 (Kamerstuk 32 710 X, nr. 1)
- Behoeftestelling (A-brief) Modificatie MK48 torpedo d.d. 17-09-2009 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 6)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	50-100							2011-2016
2015	71,8	39,8	16,1	15,9				2017
2016	71,8	29,1	17,7	24,6	0,4			2023

Projectnaam

Instandhoudingsprogramma
Luchtverdedigings- en Commandofregatten
(IP LC-fregatten)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2015-2019

Planning MPO 2014: 2017-2021

Huidige planning: 2017-2021

Behoeftestelling

Bij het ontwerp van de LC-fregatten van de 'De Zeven provinciën'-klasse is uitgegaan van een instandhoudingsprogramma dat ongeveer halverwege de levensduur wordt uitgevoerd. De behoefte betreft de instandhouding van de platforminstallaties en sensor-, wapen- en commandosystemen van de vier LC-fregatten, zodat deze tot het einde van hun levensduur operationeel relevant, effectief inzetbaar en onderhoudbaar blijven. Het programma zal worden uitgevoerd tijdens de reeds voorziene periodes van groot onderhoud.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid, namelijk de vergroting van het expeditie- en de inzetbaarheid van de krijgsmacht.

In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrainen op het land. Het LC-fregat past binnen het streven om de operationele inzetbaarheid van het CZSK te verbeteren en de effectiviteit van de hoofdwapensystemen te vergroten. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen) inzet, ontplooibaarheid en mobiliteit, hoogwaardige commandovoering en veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding *Goalkeeper*
- *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*
- NH90

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten (A-brief) d.d. 04-02-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 123)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763 nr. 1)
- Projectevaluatie LCF d.d. 22-05-2009 (Kamerstuk 25 800, nr. 23)
- Marinestudie 2005 d.d. 14-10-2005 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 9)

Planning

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	50-100						
2015	100-250	A	B/C/D				
2016	100-250	A	B/C/D				

Projectnaam

Mid Life Upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2017-2018

Planning MPO 2014: 2015-2020

Huidige planning: 2015-2020

Behoeftestelling

Het project betreft de aanpassing en verbetering van de huidige vijf *Landing Craft Utilities* (LCU's) van Defensie. Hoewel de vervanging van de vijf vaartuigen de voorkeur had, bleek dit financieel niet haalbaar. Daarom is gekozen voor een midlife upgrade. Het CZSK gebruikt landingsvaartuigen van het type *Landing Craft Utility* (LCU) en *Landing Craft Vehicle and Personnel* (LCVP). Hiermee worden marinierseenheden en hun materieel van de amfibische schepen (*Landing Platform Dock*, LPD) naar het strand verplaatst. De LCU verplaatst vooral groot en zwaar materieel, zoals rups- en wielvoertuigen, en logistieke voorraden. De LCVP verplaatst vooral personeel en een enkel licht voertuig. Door het aanpassen van de huidige LCU kan deze capaciteit voortaan ook over grotere afstand en als ondersteuningsvaartuig worden ingezet.

Samenhang met het beleid

Veranderingen in de internationale veiligheidssituatie hebben geleid tot meer aandacht voor maritieme en amfibische operaties in kustwateren. Afhankelijk van de uit te voeren opdracht kan een maritieme expeditionaire taakgroep worden samengesteld uit vloot- en marinierseenheden. Om marinierseenheden vanaf een taakgroep in te zetten op het land zijn landingsvaartuigen nodig. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid, mobiliteit, effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Relatie met andere projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project *Midlife Upgrade Landing Craft Utility* (A-brief) d.d. 01-07-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 132)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

In planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	25-50						
2015	25-50	A					
2016	25-100	A					

Projecten

Landstrijdkrachten

Projectnaam

Aanvulling Bushmasters

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: n.v.t.

Planning MPO 2014: n.v.t.

Huidige planning: 2017

Behoeftestelling

Het gepantserde wielvoertuig Bushmaster is voor inzet in Afghanistan aangeschaft. Inmiddels is dit voertuig ingedeeld bij de 13e Lichte Brigade van het CLAS. Dit project betreft de aanschaf van een aanvullende set van 22 Bushmaster voertuigen. Door het aanschaffen van deze voertuigen wordt de beschikbaarheid van deze voertuigen voor zowel opleiding, training en inzet structureel verbeterd voor de Lichte Brigade. Daarnaast wordt de beschikbaarheid gewaarborgd voor inzet van andere eenheden van Defensie met deze voertuigen.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren met kwalitatief hoogwaardig materieel. Het past binnen het streven om de effectiviteit van hoofdwapensystemen verder te vergroten. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming, en effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System (BMS)* en *Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)*

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project is niet eerder opgenomen, omdat de projectomvang lager dan € 25 miljoen was.

Relevante Kamerstukken

- Wetsvoorstel 34000-X; Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2015; Ingediend 16-09-2014.
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief over urgente aanvullende behoefte van veertien Bushmaster-patrouillevoertuigen d.d. 15-06-2009 (Kamerstuk 27925, nr. 345)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk								
2015								
2016	32,8	5,1	12,4	15,3				2017

Projectnaam

Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2005**Planning MPO 2014:** 2015**Huidige planning:** 2017**Behoeftestelling**

Dit project betreft de invoering van bevelvoering- en communicatievoorzieningen alsmede lanceersystemen voor de luchtverdediging voor middellange en korte afstand (SHORAD en STINGER) voor het CLAS. Hiermee wordt een gecontroleerde en gecoördineerde inzet van de verschillende grondgebonden luchtverdedigingssystemen mogelijk.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te kunnen optreden op alle geweldsniveaus er wordt invulling gegeven aan de voorgenomen modernisering van de grondgebonden luchtverdediging. Voorts past het binnen het streven om te kunnen optreden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en de effectiviteit van de hoofdwapensystemen

verder te vergroten. Dit project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- PATRIOT vervanging COMPATRIOT

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De fasering van het project en het projectbudget is aangepast in verband met de aanschaf van een ander type dataradio's.

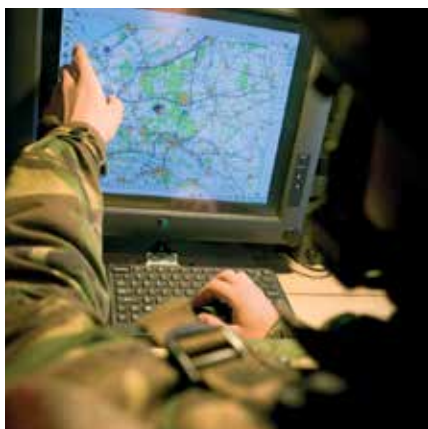
Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief over de resultaten van de verwerkingsvoorbereidingsfase van deel 1 fase 2, BMC4I FOC en deel 2, SSC (D-brief) d.d. 05-10-2006 (Kamerstuk 29 221, nr. 5)
- Brief over het project FGBADS (B/C-brief) d.d. 19-09-2003 (Kamerstuk 29 221, nr. 1)
- Brief inzake de resultaten van de voorstudiefase van het project TICCS (B-brief) d.d. 27-02-1998 (Kamerstuk 25 917, nr. 1)
- Brief over de behoefte aan een *Command & Control* systeem voor de luchtverdediging bij de Koninklijke Landmacht (A-brief) d.d. 13-06-1995 (Kamerstuk 23 900 X, nr. 82)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	99,0							
2015	126,3	126,3						2015
2016	133,3	128,3	3,0	2,0				2017

Behoeftestelling

Het project ondersteunt de bevelvoering van de grondgebonden eenheden van het CLAS. Het Battlefield Management System (BMS) beoogt de operationele informatievoorziening en daarmee de commandovoering op het niveau peloton, compagnie en bataljon te verbeteren. Dit gebeurt door vooral de verbetering van de *situational awareness* bij deze eenheden. Het systeem is onderdeel van het grotere geheel van operationele commandovoeringssystemen dat is gebaseerd op C3I-architectuur.

Samenhang met het beleid

Het project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid verder te verbeteren. Het past binnen het streven de inlichtingenketen te versterken en het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten. Tevens draagt de verbeterde *situational awareness* bij aan een grotere bescherming van eigen personeel. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

- Vernieuwing TITAAN
- Vervanging 60/81 mm mortieren
- Vervanging brugleggende tank
- Vervanging genie- en doorbraaktank
- Vervanging radio

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Door problemen met de encryptie van de *Long Range Communication* (LRC) van BMS wordt de looptijd van het project met een jaar verlengd.

Relevante Kamerstukken

- Vergaderjaar 2014-2015, Aangangsel 2353 antwoorden op vragen d.d. 26-05-2015
- Resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het BMS/DCMO project (D-brief) d.d. 26-11-2007 (Kamerstuk 27 830, nr. 48)
- Resultaten van de studiefase van het project BMS (C-brief) en de behoefte aan aanvullende dataradio's (project Datacommunicatie Mobiel Optreden; DCMO) (A-brief) d.d. 24-03-2006 (Kamerstuk 27 830, nr. 37)
- Brief inzake de resultaten van de demonstratiefase en plannen voor de pilotfase van het project Battlefield Management System (BMS) (B-brief) d.d. 28-11-2002 (Kamerstuk 27 830, nr. 14)
- Brief over de behoefte aan een Battlefield Management System voor eenheden van de Koninklijke Landmacht (A-brief) d.d. 09-12-1997 (Kamerstuk 25 600 X, nr. 25)

Projectnaam

Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011
 Planning MPO 2014: 2015
 Huidige planning: 2016

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln					Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	
Oorspronkelijk	BMS: 131,6 DCMO: 41,8						
2015	BMS: 62,8 DCMO: 43,0	62,8 41,2		1,8			2016
2016	BMS: 60,8 DCMO: 42,4	57,4 41,2	3,4 1,2				2016

Projectnaam

Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning:	2015
Planning MPO 2014:	2018
Huidige planning:	2018

Behoeftestelling

Dit project betreft de internationale ontwikkeling van een nieuw pantserwielvoertuig, de Boxer. De ontwikkeling van de Boxer is vanaf 1999 als binationaal project door Duitsland en het Verenigd Koninkrijk opgezet. Begin 2001 is Nederland tot deze samenwerking toegetreden, waarna het Verenigd Koninkrijk zich in 2004 uit het project heeft teruggetrokken. Vanaf dat moment is het project als een binationaal project door Duitsland en Nederland voortgezet. Het betreft de ontwikkeling van een gemeenschappelijk basisvoertuig en specifieke landgebonden missiemodulen. Voor Nederland worden momenteel voor operationeel gebruik vier versies voorzien: commandopost, ambulance, vracht, en genie. In december 2006 is voor de serieproductie een contract getekend, dat de

levering omvat van 200 voertuigen voor Nederland en 272 voertuigen voor Duitsland. De rijlesvoertuigen zijn in 2013 geleverd. De levering van voertuigen voor operationeel gebruik is in 2014 begonnen met de ambulance-uitvoering en loopt tot 2018. Het Nederlandse leverschema loopt deels parallel met het ontwikkeltraject van de diverse versies. Duitsland loopt in het programma voor op Nederland want de serieproductie is eind 2008 begonnen en de eerste voertuigen zijn vanaf midden 2011 ingezet in Afghanistan.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren met kwalitatief hoogwaardig materieel. Het past binnen het streven om de effectiviteit van hoofdwapensystemen verder te vergroten en op te kunnen treden op alle geweldsniveaus. Voorts past het in het streven om de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Verder worden met dit project bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van nieuw beleid op het gebied van onderhoud. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, veiligheid en zelfbescherming en effectieve (wapen) inzet.

Gerelateerde projecten

- *Army Ground Based Air Defence System* (AGBADS)
- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de jaarrapportage vervanging pantservoertuigen.

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over het erratum inzake het accountantsrapport d.d.12-06-2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 104)
- Lijst van vragen en antwoorden over de zestiende jaarrapportage d.d. 12-06-2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 103).
- Brief aanbidding van een erratum inzake het accountantsrapport bij de zestiende jaarrapportage inzake het project vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 10-04-2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 101)
- Zestiende jaarrapportage over het project Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 31-03-2015 (Kamerstuk 26 396, nr.100)
- Lijst van vragen en antwoorden over de vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 06-06-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 99)
- Vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 02-04-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 98)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 02-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 10-06-2013 (Kamerstuk 26 396, nr. 97)
- Veertiende jaarrapportage "vervanging pantservoertuigen M577 en YPR" d.d. 03-04-2013 (Kamerstuk 26 396, nr. 96)
- Lijst van vragen en antwoorden over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 93)
- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 91)
- Lijst van vragen en antwoorden over de twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 07-06-2011 (Kamerstuk 26 396, nr. 87)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396, nr. 86)

- Lijst van vragen en antwoorden over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396, nr. 81)
- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396 X, nr. 79)
- Antwoord op Kamervragen over kosten en werkverdeling bij de ontwikkeling en productie van de Boxer d.d. 18-03-2010 (Kamerstuk aanhangsel nr. 1958)
- Lijst van vragen en antwoorden over de tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 09-06-2009 (Kamerstuk 26 396, nr. 74)
- Tiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396 X, nr. 75)
- Lijst van vragen en antwoorden over de negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 20-06-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 71)
- Lijst van vragen en antwoorden over de overname van Stork PWV door Rheinmetall Landsysteme d.d. 09-05-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 70)
- Negende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 69)
- Brief over de voorgenomen overname van Stork Pantserwielvoertuig BV (SPWV) door de Duitse firma Rheinmetall Landsysteme GmbH (RLS) d.d. 14-03-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 68)
- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het project Groot Pantserwielvoertuig (D-brief) d.d. 18-10-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 63)
- Brief over voortgang project Groot Pantserwielvoertuig en over de voortzetting van de verwervingsvoorbereiding d.d. 23-06-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 57)
- Brief over de onderhandelingen m.b.t. aanschaf Boxer d.d. 19-06-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 56)
- Brief over prijsonderhandelingen Groot Pantserwielvoertuig d.d. 28-02-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 53)
- Brief over het deelproject ontwikkeling van een groot gepantserd wielvoertuig voor gevechtsondersteunende taken d.d. 16-12-2005 (Kamerstuk 26 396, nr. 51)
- Brief inzake toelichting op programma van eisen en vergelijking GTK-project met ongevraagd alternatief RDM (Piranha) (B/C-brief) d.d. 24-01-2001 (Kamerstuk 26 396, nr. 6)
- Brief over vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR (basisbeschrijving groot project) d.d. 05-02-1999 (Kamerstuk 26 396, nr. 1)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X, nr. 74)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	862,0							
2015	Productie: 794,4	603,0	126,9	53,4	11,1			2018
2016	Productie: 796,6	542,6	142,6	94,3	14,9	2,2		2019

Projectnaam

Patriot vervanging COMPatriot

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2010**Planning MPO 2014:** 2017**Huidige planning:** 2017**Behoeftestelling**

De krijgsmacht beschikt voor de grondgebonden luchtverdediging onder meer over het Patriot grond-lucht geleide wapensysteem. Het verbindingssysteem COMPatriot ondersteunt de commandovoering en vuurleiding van het Patriot-systeem. De effectiviteit van het Patriot-systeem is voor een belangrijk deel afhankelijk van dit verbindingssysteem. Het huidige COMPatriot-systeem is technisch en economisch verouderd en moet worden vervangen.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te versterken. Het project vergroot het vermogen om op te treden te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en voorziet in een bijdrage aan de verdediging tegen ballistische raketten. Het project versterkt twee operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Patriot verlenging levensduur
- Vernieuwing TITaan

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32733, nr. 1)
- Behoeftte vervanging COMPatriot verbindingssysteem (A-brief) d.d. 08-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 112)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	25-50							
2015	30,8	30,8						2015
2016	30,8	19,0	9,2	2,6				2017

Projectnaam

Vervanging genie- en doorbraaktank

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2008

Planning MPO 2014: 2015

Huidige planning: 2016

Behoeftestelling

Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden met natuurlijke en kunstmatig aangebrachte hindernissen als aarden wallen, greppels, barricades en mijnevelden. Het is noodzakelijk te kunnen beschikken over eigen middelen die desnoods onder gevechtsomstandigheden in staat zijn hindernissen en infrastructurele voorzieningen aan te passen om de mobiliteit bij operaties te garanderen. Deze capaciteit kan zo nodig ook voor nationale taken bij calamiteiten en rampen worden ingezet. De KODIAK van de firma Rheinmetall Defence (gebaseerd op de Leopard 2 tank) voorziet in deze behoefte. De kwantitatieve behoefte bedraagt tien stuks, die deels zijn voorzien van middelen om mijnevelden te doorbreken en additionele geniemiddelen.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven te kunnen optreden op alle geweldsniveaus. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De invoering bij de eenheden is enkele maanden vertraagd, waardoor het project in 2016 zal eindigen.

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de verweringsvoorbereiding van het project Verwerving genie- en doorbraaktank (D-brief) d.d. 28-11-2007 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 69)
- Brief project Verwerving genie- en doorbraaktank (B/C-brief) d.d. 19-04-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 88)
- Brief inzake behoeftestelling mijndoorbraaksysteem (A-brief) d.d. 30-11-1993 (Kamerstuk 23 400 X, nr. 19)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	29,5							
2015	90,5	90,5						2015
2016	91,5	87,0	3,4	1,1				2017

Projectnaam

Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EO)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2010-2014

Planning MPO 2014: 2016-2021

Huidige planning: 2018-2025

Behoeftestelling

De behoefte omvat een verbetering van het huidige Elektronische Oorlogvoering (EOV) systeem van het CLAS. Het huidige systeem is het resultaat van een Duits-Nederlands samenwerkingsproject dat loopt sinds de tweede helft van de jaren '80. Het systeem is mobiel en is in staat de communicatie van een tegenstander te volgen (intercepteren), de plaats van de uitzendingen vast te stellen (peilen, lokaliseren) en deze uitzendingen te storen. Omdat op het gebied van EOV de ontwikkelingen in de techniek elkaar snel opvolgen, is een voortdurende aanpassing en verbetering van het EOV-systeem noodzakelijk om ook nieuwe mogelijkheden van communicatie te kunnen intercepteren, peilen en storen.

Samenhang met het beleid

Het project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de inlichtingenketen te versterken. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De planning van het project is naar achteren verschoven door een financiële herschikking.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	25-50						
2015	25-50		A				
2016	25-100		A				

Projectnaam

C-RAM- en Class 1-UAV-detectiecapaciteit

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Gereed**Oorspronkelijke planning:** 2011-2014**Planning MPO 2014:** 2014-2018**Huidige planning:** 2019-2022**Behoeftestelling**

Nederland streeft naar een kwalitatief hoogwaardige en volledig inzetbare krijgsmacht die expeditionair en wereldwijd kan opereren. Om effectief te kunnen optreden is een sterke inlichtingenpositie een eerste vereiste. Ervaringen uit recente militaire operaties onderstrepen dat. Inlichtingen zijn essentieel voor een goede *situational awareness* en meer in het bijzonder ook voor de bestrijding van vijandelijke grondwapens. Tot op heden kan de wapenlocatieradar (WLR) voor een deel in deze behoefte voorzien. Met het einde van de levensduur van de WLR in zijn huidige vorm ontstaat behoefte aan vervangende capaciteit. Daarnaast worden Nederlandse militaire eenheden steeds vaker geconfronteerd met aanvallen met *Rockets, Artillery and Mortars (RAM)*. Vooral de geïmproviseerde varianten van deze wapens zijn eenvoudig te verkrijgen, gemakkelijk te bedienen en vormen een significante bedreiging voor Nederlandse eenheden. Ook is er een toenemende dreiging van kleine onbemande vliegtuigen (*Class 1-*

Unmanned Aerial Vehicles UAV of drones), die kunnen worden voorzien van optische middelen of een offensieve lading. Door deze veranderende dreiging is de behoefte herijkt en is de projectnaam overeenkomstig aangepast. Gestreefd wordt naar de introductie van multit-missie-sensoren die naast de dreigingen van RAM en Class 1-UAV ook de dreiging van *Air Breathing Threats* (vliegtuigen en helikopters) en *Cruise Missies* aankunnen. De diversiteit aan sensorsystemen binnen het Defensie Grondgebonden Luchtverdedigingscommando (DGLC) kan hierdoor op termijn worden verminderd.

Samenhang met het beleid

Het project is onderdeel van het beleid om de inlichtingenketen te versterken. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten. Tevens past dit project binnen het streven van betere bescherming van ingezette eenheden. Het project versterkt drie operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming, en gevalideerde inlichtingen.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van financiële herschikking is de planning aangepast.

Relevante Kamerstukken

Geen

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	100-250						
2015	50-100	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Fennek Licht Verkenning- en Bewakingsvoertuig Midlife Upgrade (Fennek LVB MLU)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2019-2022

Planning MPO 2014: 2019-2022

Huidige planning: 2019-2025

Behoeftestelling

De Fennek is een licht verkenning- en bewakingsvoertuig dat vanaf 2005 in gebruik is bij het CLAS. De Fennek is in twee hoofdgroepen te verdelen, namelijk voertuigen met en zonder waarnemingsmast. De 197 voertuigen met mast worden gebruikt voor het uitvoeren van verkennen of het leiden van vuursteun van grond- en luchteenheden. Met de *Midlife Upgrade* (MLU) van de Fennek LVB worden de voertuigen met mast technisch aangepast, zodat deze de geplande levensduur kunnen halen. Daarnaast worden, op basis van de operationele behoefte en financiële kaders, de capaciteiten van het voertuig verbeterd om te blijven voldoen aan de eisen van het huidige en toekomstige optreden.

Samenhang met het beleid

Het project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de inlichtingenketen te versterken. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Joint Fires*

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De A-brief staat gepland voor 2016 en het geplande projectvolume is verhoogd.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Brief Gevolgen begrotingsafspraken 2014 d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 7)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	25-50						
2015	25-50					A	
2016	100-250		A				

Projectnaam

Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-2023

Planning MPO 2014: fase 1: 2015-2017

fase 2: 2021-2022

Huidige planning: fase 1: 2016-2017

fase 2: 2021-2022

Behoeftestelling

De voertuigen van Defensie die tijdens een operatie niet meer kunnen rijden, moeten worden geborgen. De verwerving van een bergingsvoertuig voor de onlangs bij Defensie ingevoerde CV-90 was voorzien vanaf 2014. Na de opheffing van de tankbataljons zijn voldoende Leopard-II bergingstanks beschikbaar om te worden gebruikt als bergingsvoertuig voor al het zware materieel zoals de CV-90, Bushmaster, Boxer, Pantserhouwitser, genie- en doorbraaktank en brugleggende tank. Na de uitvoering van het levensduurverlengende onderhoud met een operationele en technische *upgrade* kan de Leopard-II-tank tot aan het einde van de levensduur van het bovengenoemde zware materieel de bergingstaak vervullen. Het project wordt in twee fasen uitgevoerd: in de eerste fase worden vier Leopard-II bergingstanks gemodificeerd. In de tweede fase volgen de overige voertuigen.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te verbeteren. Daarnaast draagt deze behoefte bij aan de operationele capaciteiten van het militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid, mobiliteit, effectieve inzet en een adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Vervanging brugleggende tank
- Vervanging genie- en doorbraaktank

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief met toelichting op de vraag betreffende de verkoop van defensie materieel naast CV-90's aan Estland d.d. 14-01-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 142)
- Antwoorden op vragen levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuigen d.d. 06-05-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 127)
- A-brief levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig d.d. 11-03-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 125)

Planning (fase 1)

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	50-100						
2015	50-100	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Precision Guided Munition (PGM)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2010-2013

Planning MPO 2014: Niet opgenomen

Huidige planning: 2015-2017

Behoeftestelling

De pantserhouwtser PzH2000 kan in hoog tempo en nauwkeurig 155 mm granaten verschieten over een afstand tot 40 kilometer. De effectiviteit en doelmatigheid van de PzH2000 worden verder verbeterd door het gebruik van precisie-munitie. Hierdoor is minder munitie nodig om een doel uit te schakelen. Daarnaast neemt door het gebruik van precisie-munitie het risico van ongewenste nevenschade (*collateral damage*) af. Precisie-munitie bestaat uit twee munitiesoorten: *Course Correcting Fuses* (CCF's) en *Precision Guided Munition* (PGM).

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en op te kunnen treden op alle geweldsniveaus. Het project versterkt de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: effectieve inzet.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het budget is in 2013 verminderd tot onder de € 25 miljoen, waardoor het project niet meer werd opgenomen in het MPO. Met de brief van 20-02-2015 bent u geïnformeerd over de aanpassing van het budget tot boven de € 25 miljoen. Hierdoor is het project weer opgenomen in het MPO.

Relevante Kamerstukken

- Brief Verwerving Precision Guided Munition voor Pantserhouwtzers d.d. 20-02-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 146)
- Brief Verwerving Precision Guided Munition voor de PzH2000 d.d. 27-01-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 144)
- Voortgang van het project Verwerving Precision Guided Munition d.d. 09-07-2010 (Kamerstuk 32 123X, nr. 136)
- Lijst van vragen en antwoorden betreffende het project Precision Guided Munition d.d. 10-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 123)
- Behoeftestelling Precision Guided Munition voor de PzH2000 (A-brief) d.d. 07-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 104)
- Verwerving precision guided munition voor pantserhouwtzers d.d. 27-01-2015 (Kamerstuk 27 830 X nr. 144)
- Antwoord Kamervragen Verwerving precision guided munition voor pantserhouwtzers d.d. 20-02-2015 (Kamerstuk 27 830 X, nr. 146)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk								
2015								
2016	25-100	A						

Projectnaam

Vervanging *Mobile Combat Training Centre* (MCTC)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2024-2026

Planning MPO 2014: n.v.t.

Huidige planning: 2019-2026

Behoeftestelling

Het *Mobile Combat Training Centre* (MCTC) is een volledig mobiel simulatiesysteem ter ondersteuning van oefeningen te velde. Het MCTC registreert onder meer posities van individuele militairen en voertuigen, radiocommunicatie, schoten van alle wapensystemen en het resultaat daarvan. Het systeem zorgt voor bewustwording van de gevolgen van handelen van de individuele militair tot en met de eenheidscommandant en zorgt daarmee voor een hoog rendement van oefeningen. Oefenen met MCTC benadert de realiteit van daadwerkelijk optreden zo dicht als mogelijk. Het huidige systeem bereikt in 2018 het einde van zijn levensduur. Dit project voorziet in een vervanging of verlenging van de levensduur (in combinatie met aanpassing in kwaliteit en capaciteit) van het huidige systeem.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te kunnen optreden op alle geweldsniveaus. Door het verhoogde trainingsrendement draagt het bij aan de bescherming van de militair door een betere geoefendheid. Dit project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

N.v.t.

Relevante Kamerstukken

Geen

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	25-100						
2015	25-100						
2016	25-100			A			

Projectnaam

PATRIOT verlenging levensduur

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2017-2021

Planning MPO 2014: 2017-2021

Huidige planning: 2017-2022

Gerelateerde projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- PATRIOT vervanging COMPATRIOT

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

Nota 'In het belang van Nederland'
d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Behoeftestelling

Defensie gebruikt het PATRIOT-systeem sinds 1987. Het project betreft de vernieuwing en instandhouding van componenten van de PATRIOT en de aan het wapen verbonden apparatuur. Hierdoor zal het PATRIOT-systeem tenminste tot 2040 operationeel kunnen worden ingezet voor lucht- en raketverdediging.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te voorzien in betere bescherming van het Navo-gebied en van ingezette eenheden. Ook past het binnen het streven op te kunnen treden op alle geweldsniveaus, door middel van expeditionaire of territoriale lucht- en raketverdediging. Dit project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming en hoogwaardige commandovoering.

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	50-100						
2015	50-100	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Vervanging brugleggende tank

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Leguaan: gemandateerd

Leguaanbrug op Leopard 2A4: niet gemandateerd

Invoering van-tot

Leguaan op wielonderstel:

Oorspronkelijke planning: 2009**Planning MPO 2014:** 2011**Huidige planning:** 2011

Leguaan op Leopard 2A4 onderstel:

Oorspronkelijke planning: 2004**Planning MPO 2014:** 2017-2019**Huidige planning:** 2017-2019**Behoeftestelling**

Brugleggers worden ingezet om tijdens operationeel optreden met zowel een hoge als lage geweldsintensiteit de mobiliteit voor de eigen eenheden te kunnen garanderen. Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden waar overgangen moeten worden gecreëerd. Dit dient snel en met bescherming van eigen personeel te gebeuren. Zowel de Leguaanbrug op een wielonderstel als de Leguaanbrug op een Leopard, kan ook voor nationale taken bij calamiteiten en rampen worden ingezet. De kwantitatieve en kwalitatieve behoefte van het project is herijkt als gevolg van een vermindering van het budget.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven te kunnen optreden in op alle geweldsniveaus. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit.

Gerelateerde projecten

- Battlefield Management System (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief over de voortgang project Vervanging brugleggende tank d.d. 20-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 127)
- Brief over voorstudie/studie (B/C-brief) d.d. 25-06-1999 (Kamerstuk 26 645, nr. 1)
- Brief over de behoeftestelling (A-brief) d.d. 05-02-1997 (Kamerstuk 25 000 X, nr. 52)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	100-250						
2015	50-100	D					
2016	25-100	D					

Projectnaam

Verwerving CE-pakketten IGV

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2011-2014**Planning MPO 2014:** 2017-2019**Huidige planning:** 2022-2023**Behoeftestelling**

De behoefte omvat de bescherming van het Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) van de pantserinfanterie binnen de gemechaniseerde brigade. Dit voertuig is vanaf begin 2009 bij de gemechaniseerde eenheden ingestroomd. Het voertuig moet extra kunnen worden beschermd met beschermingspakketten tegen huidige en toekomstige dreigingen. Deze dreigingen variëren van *Explosively Formed Projectiles* (EFP) tot diverse types *Rocket Propelled Grenades* (RPG) inclusief *tandem heat* projectielen. Om een voertuig daar tegen te beschermen zijn nu al verschillende systemen op de markt. Ontwikkelingen gaan echter snel. Dit project voorziet in een combinatie van passief en/of reactief pantser en actieve beveiligingsmaatregelen. De behoefte gaat uit van 45 pakketten waarmee een compleet pantserinfanteriebataljon kan worden uitgerust. De ontwikkelingen op de markt worden tijdens de looptijd van het project nauwlettend gevolgd. Om een goed beeld te krijgen van de beschikbare systemen en hun prestaties is gedurende het jaar 2009 een haalbaarheidsstudie uitgevoerd. Uit deze studie is gebleken dat de behoefte realiseerbaar is.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en tevens de effectiviteit van de hoofdwapen-

systemen verder te vergroten. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De gestelde eisen worden in 2016 op basis van beproevingen met de onderkende actieve beveiligingsystemen gevalideerd. Als gevolg van herschikking is de financiële reeks voor 'aanschaf' drie jaar vertraagd naar de periode 2020 – 2023. Hierdoor is de CE-bescherming later beschikbaar. De studie- en testfase gaan door zoals gepland.

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project verwerving CE-pakketten IGV d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 107)
- A-brief project 'Verwerving CE-pakketten IGV' d.d. 11-11-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 104)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (C/D-fase) van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (C/D-brief) d.d. 09-11-2004 (Kamerstuk 26 396, nr. 40)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	50-100						
2015	50-100	A					
2016	25-100	A					

Projecten

Luchtstrijdkrachten

Projectnaam

AH-64D block II upgrade

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2010-2013**Planning MPO 2014:** 2013-2019**Huidige planning:** 2013-2019**Behoeftestelling**

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen op alle geweldsniveaus. De Nederlandse Apache-helikopters vormen daarvan een belangrijke component. De huidige versie van de Nederlandse Apache, de *Block I*-versie, heeft de grenzen van haar operationele capaciteiten bereikt. De enige andere gebruiker van deze versie van de Apache, de Amerikaanse landmacht, is in hoog tempo zijn toestellen aan het moderniseren. Door de *Block II upgrade* houdt Nederland operationele en logistieke aansluiting met de VS. De *Block II upgrade* leidt tot een verbetering van de *situational awareness* van de Apache-bemanning, waardoor snel een beeld van de tactische situatie kan worden verkregen. Daarnaast kan de bemanning door de *Block II upgrade* opereren in een *Network Enabled Capabilities* (NEC) omgeving.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het vermogen om op te treden in netwerken (NEC) verder te vergroten, te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden, de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten, de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren en te kunnen optreden op alle geweldsniveaus. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit en effectieve inzet.

Gerelateerde projecten

- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project AH-64D *Block II Upgrade* wordt naar verwachting in 2019 voltooid inclusief de video down/uplink functionaliteit.

Relevante Kamerstukken

- Brief project Apache Block II upgrade; gecombineerde (voor)studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (B/C/D-brief) d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 67)
- Brief beantwoording Kamervragen d.d. 01-12-2008 (Kamerstuk 27 830, nr. 58)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 30-10-2008 (Kamerstuk 27 830, nr. 56)
- Brief modificeren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X, nr. 54)
- Hoofdlijnennotitie d.d. 02-07-2007 (Kamerstuk 30 800 X, nr. 109)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	100-250							
2015	120,0	74,0	41,0	5,0				2017
2016	120,0	44,5	10,0	15,0	29,2	11,3		2023

Projectnaam

AH-64D verbetering bewapening

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2012-2014**Planning MPO 2014:** 2012-2017**Huidige planning:** 2012-2019**Behoeftestelling**

Bij de invoering van de Apache in 1996 is een munitiepakket verworven waarbij als uitgangspunt het optreden in reguliere conflicten is gehanteerd. Tijdens recente operaties is gebleken dat dit munitiepakket niet optimaal aansluit bij asymmetrische operaties, zoals deze in Irak en Afghanistan zijn uitgevoerd. Het pakket voldoet niet aan de eisen die tegenwoordig worden gesteld aan precisie en proportionaliteit. Een deel van het munitiepakket heeft in 2012 het einde van de technische levensduur bereikt. Ten slotte hebben diverse technologische ontwikkelingen geleid tot nieuwe munitie-typen die beter geschikt zijn voor het huidige militaire optreden. Deze combinatie van factoren maakt een herziening van het munitiepakket noodzakelijk. De behoeftestelling bestaat uit aanschaf van Hellfire-raketten en lasergeleide 70 mm raketten (inclusief oefenmunitie).

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om zo effectief en doelmatig mogelijk te kunnen optreden, met een zo gering mogelijke kans op nevenschade. Het project versterkt drie operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Relatie met andere projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Met de begroting 2015 zijn extra financiële middelen voor dit project ter beschikking gesteld. De daaruit volgende extra te plaatsen bestellingen resulteren in een langere doorlooptijd van dit project.

Relevante Kamerstukken

- Brief inzake het project AH-64D verbetering bewapening d.d. 03-05-2010 (Kamerstuk 27 830, nr. 76)
- Brief behoeftestelling verbetering bewapening Apache helikopter (A-brief) d.d. 11-12-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 68)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d. 18-09-2007 (Kamerstuk 31 243, nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	25-50							
2015	25,9	12,3	12,0	1,6				2017
2016	37,3	1,4	18,2	5,2	6,5	6,0		2019

Projectnaam

AH-64D zelfbescherming (ASE)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2009-2013**Planning MPO 2014:** 2013-2019**Huidige planning:** 2013-2020**Behoeftestelling**

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen van het geweldsspectrum. De Nederlandse Apache-helikopters vormen daarvan een belangrijke component. Geavanceerde elektronische zelfbeschermingsmiddelen tegen lucht- en grondgebonden luchtverdedigingssystemen dragen in belangrijke mate bij aan de operationele bewegingsvrijheid en vergroten de overlevingskansen van de bemanning en het toestel. Effectieve zelfbescherming is mede bepalend voor succesvol en langdurig optreden. Bij de aanschaf van de Apache-gevechtshelikopter in de jaren negentig van de vorige eeuw konden de toestellen nog niet worden voorzien van een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende typen luchtafweersystemen. De apparatuur van de Apache bood toen slechts bescherming tegen oudere radargeleide luchtafweersystemen. Voor de operaties in Irak en Afghanistan zijn als tijdelijke oplossing dertien Apache *Modular Aircraft Survivability Equipment* systemen aangeschaft tegen infraroodgeleide luchtdoelraketten. Met het project AH-64D zelfbescherming (ASE) krijgen de Apaches een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende en moderne typen luchtafweersystemen. De modificatie wordt uitgevoerd op het Logistiek Centrum Woensdrecht in combinatie met het reguliere groot onderhoud en andere voorziene modificaties.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden, de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en te kunnen optreden op alle geweldsniveaus. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- AH-64D *Block II upgrade*
- Chinook V&M

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De uitvoering van dit project is een jaar verlengd in verband met het doorvoeren van de standaardisatie van de zelfbeschermingsystemen naar US-Army voorbeeld. De mogelijkheden en de aanschaf van dit Amerikaanse systeem zullen verder uitgewerkt dienen te worden; hier is een jaar extra voor gepland. Het verhoogde projectbudget wordt veroorzaakt door prijspeilbijstelling en valutakoers.

Relevante Kamerstukken

- Brief voorstudiefase DMP (B-brief) d.d. 01-07-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 89)
- Brief modificeren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X, nr. 54)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 04-01-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 83)
- Brief modernisering Apache-helikopters (A/B/C/D-brief) d.d. 21-11-2003 (Kamerstuk 29 200 X, nr. 52)

Financiën

Jaar	Project-volume	Planning DMP						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	100-250							
2015	76,1	37,7	34,4	3,9				2017
2016	92,0	2,3	18,6	11,2	7,5	26,4	12,8	2021

Projectnaam

F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2007-2011

Planning MPO 2014: 2013-2017

Huidige planning: 2013-2020

Behoeftestelling

Bij het optreden op het hoogste geweldsniveau is het noodzakelijk eerst een lucht-overwicht te bevechten en te behouden. Daarvoor dienen vijandelijke luchtverdedigingssystemen, zowel grondgebonden systemen als vliegtuigen, te worden uitgeschakeld. De potentiële dreiging die uitgaat van de vijandelijke gevechtsvliegtuigen is toegenomen. Om weerstand te kunnen bieden aan deze toestellen zijn onder andere infraroodgeleide (IR) raketten nodig. De huidige raketten zijn echter operationeel verouderd en aan het eind van de technische levensduur. Deze dienen derhalve te worden vervangen door verbeterde IR-geleide lucht-lucht raketten. De nieuwe raketten moeten software- en hardwarematig kunnen worden geïntegreerd op zowel de F-16 als op de vervanger van de F-16.

Samenhang met het beleid

Dit project past in het streven om op te kunnen treden in het hogere deel van het geweldsspectrum. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-35: Verwerving middellange tot lange afstand raket
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project is nu in realisatie. De raketten worden tussen eind 2015 en 2017 geleverd. Met de begroting 2015 is het projectbudget verhoogd voor de aanschaf van additionele raketten. De contractonderhandelingen over de levering van deze additionele raketten zijn opgestart.

Relevante Kamerstukken

- Antwoord op vraag over behoeftestelling d.d. 05-10-2006 (Kamerstuk 26 488, nr. 49)
- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-07-2006 (Kamerstuk 26 488, nr. 44)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	25-50							
2015	31,9	17,6	14,3					2016
2016	50,0	15,0	11,6	14,4	9,0			2018

Projectnaam

F-16 M6.5 onderhoudstape

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot**Planning MPO 2014:** Niet opgenomen**Huidige planning:** 2012-2015**Behoeftestelling**

De vloot F-16 gevechtsvliegtuigen dient periodiek te worden gemodificeerd zodat de toestellen gedurende de resterende gebruiksduur effectief en interoperabel kunnen blijven opereren en blijven voldoen aan de hoge eisen met betrekking tot veiligheid en bescherming. In tegenstelling tot voorgaande modificaties, waar operationele uitbreidingen en verbeteringen de boventoon voerden, is de M6.5-modificatie voornamelijk gericht op het onderhoud van de vliegtuigsoftware. Dit onderhoud is noodzakelijk om de F-16 operationeel inzetbaar te houden. De M6.5-modificatie speelt in op aanpassingen van bijvoorbeeld essentiële netwerksystemen en is van belang voor de operationele inzet van wapens en het zoveel mogelijk beperken van nevenschade. Ook vergroot de modificatie de vliegveiligheid en de overlevingskansen tijdens inzet. Verder wordt de interoperabiliteit met de gevechtsvliegtuigen van coalitiepartners gewaar-

borgd. Door deelneming aan het internationale M6.5-modificatie programma kan Nederland bij de instandhouding van het wapensysteem de komende jaren gebruik blijven maken van de schaalvoor- delen die het *Multi National Fighter Program* (MNFP) partnerschap biedt.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de effectiviteit van de hoofd-wapensystemen verder te verbeteren om op te kunnen treden op alle geweldsniveaus. Voorts is het project van belang voor het optreden samen met bondgenoten. Het verbetert de interoperabiliteit in internationaal verband. Dit project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve (wapen)inzet, hoogwaardige commando-voering, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 mode 5 IFF
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen in het MPO omdat het projectbudget als gevolg van een wisselkoerscorrectie boven de grens van € 25 miljoen is gekomen.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project Langer doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid d.d. 05-11-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 12)
- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 – Operationele zelfverdediging' d.d. 04-05-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 62)
- Antwoorden op vragen over de M6.5 softwaremodificatie F-16 d.d. 01-10-2010 (Kamerstuk 27 830, nr. 83)
- Kamerbrief over de M6.5-softwaremodificatie voor de F-16 d.d. 20-05-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 238)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	>25							
2015	<25							
2016	25,6	12,5	3,6	6,9	2,6			2018

Projectnaam

F-16 Mode 5 IFF

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2009-2011

Planning MPO 2014: 2012-2016

Huidige planning: 2012-2016

Behoeftestelling

Het onderscheiden van vijandelijke en vriendschappelijke eenheden is bij het operationele optreden essentieel. De huidige methoden die hiervoor worden gebruikt, raken technisch verouderd. In Navo-verband is besloten het huidige IFF systeem (*Identification Friend or Foe mode 4*) te gaan vervangen door *mode 5*. De Navo-partners krijgen hiermee de beschikking over een waterdicht systeem waarmee de identificatie versluierd kan worden uitgevoerd. De overgang naar *mode 5* voor offensieve wapensystemen wordt voorzien in 2012-2015. Voor de Nederlandse F-16's wordt de *mode 5* IFF capaciteit verworven via deelname aan het multinationale M6 modificatieprogramma voor de F-16.

Samenhang met het beleid

Het project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om te kunnen optreden in het hogere deel van het geweldsspectrum.

Voorts is het project van belang voor het optreden samen met bondgenoten.

Het verbetert de interoperabiliteit in internationaal verband. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige en adequate commandovoering, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 M6.5 onderhoudstape
- Langer Doorvliegen F-16 Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief over de M6.5-software-modificatie voor de F-16 d.d. 20-05-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 238)
- Brief F-16 *mode 5 IFF* (A-brief) d.d. 03-10-2007 (Kamerstuk 26 488, nr. 62)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	<25							
2015	39,7	30,4	9,3					2016
2016	42,1	30,3	5,0	4,4	2,4			2018

Projectnaam

F-16 zelfbescherming (ASE)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2007-2010**Planning MPO 2014:** 2009-2017**Huidige planning:** 2009-2017**Behoeftestelling**

Met dit project wordt de zelfbescherming van de F-16's verbeterd door een aanpassing van de radarstoorzender. Daarnaast omvat het de verbetering van de presentatie in de cockpit door middel van inbouw van het *Advanced Threat Display* (ATD). De bijbehorende test-, analyse- en verificatiesystemen maken ook deel uit van het project.

Samenhang met het beleid

Het project past bij de vergroting van het expeditionaire vermogen en verhoogt de inzetbaarheid van de krijgsmacht door bij te dragen aan de verbetering van de operationele inzetbaarheid van de F-16. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Inbouw van het *Advanced Threat Display* heeft door gebrek aan personeel vertraging opgelopen en zal in 2017 zijn afgerond. De aanpassing van de radarstoorzender heeft door langdurige onderhandelingen met de Amerikaanse overheid vertraging opgelopen. Dit deel van het project zal nu doorlopen tot eind 2017.

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling F-16 ASE (A-brief) d.d. 06-04-2006 (Kamerstuk 27 487, nr. 9)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	50-100							
2015	82,0	58,0	24,0					2016
2016	94,5	13,8	43,4	24,7	12,6			2018

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-2019

Planning MPO 2014: 2014-2019

Huidige planning: 2014-2019

Behoeftestelling

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de vliegveiligheid en luchtwaardigheid te waarborgen zijn aanpassingen van de software en additionele hardware noodzakelijk. Met de aanpassing van de software worden onder meer verbeterde communicatiemiddelen en het *Automatic Dependant Surveillance-Broadcast* systeem geïntegreerd. Dit systeem is na 2019 verplicht op alle luchtvaartuigen. Het modificatieprogramma wordt uitgevoerd in het Multi National Fighter Program (MNFP-) verband.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 mode 5 IFF
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages van het Project Verwerving F-35.

Relevante Kamerstukken

- Voortgangsrapportage project Vervanging F-16 d.d. 30-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 383)
- Behoeftestelling project Langer doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid d.d. 05-11-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 12)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr.1)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief 2011 d.d. 19-05-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 2)
- Voortgangsrapportage project Vervanging F-16 d.d. 30-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 383)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	50-100							
2015	37,0	9,1	7,6	7,3	6,5	3,5		2021
2016	42,9	8,8	6,0	5,9	6,4	5,5	4,3	2021

Projectnaam

Obsolescence Prevention Program PC-7

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Planning MPO 2014: Niet opgenomen

Huidige planning: 2015-2017

Behoeftestelling

De Koninklijke Luchtmacht gebruikt sinds 1989 voor de Elementaire Militaire Vliegopleiding dertien PC-7 lesvliegtuigen. Deze toestellen zullen tenminste tot 2026 in gebruik blijven. Om de toestellen technisch in stand te houden en de vereiste inzetbaarheid en luchtwaardigheid tot het einde van de levensduur te waarborgen is modernisering noodzakelijk. De toestellen zullen daarna ook voldoen aan veranderende wet- en regelgeving. De modernisering behelst aanpassing van de cockpit waarbij de verouderde analoge vlieg- en motorinstrumenten worden vervangen door digitale instrumenten. Verder worden diverse verouderde mechanische componenten en de huidige simulator vervangen.

Samenhang met het beleid

Dit project versterkt de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. Het past binnen het streven om zo effectief en doelmatig mogelijk te kunnen optreden.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nieuw opgenomen in het MPO omdat het financiële volume boven de € 25 miljoen is gestegen. Het contract is afgesloten.

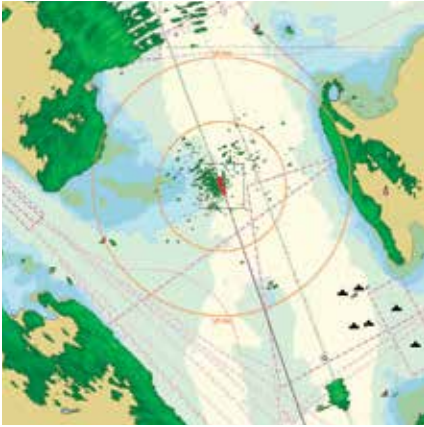
Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief project *Obsolescence Prevention Program PC-7* (A-brief) d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 153)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	<25							
2015	<25							
2016	30,0	5,8	14,4	9,8				2017

Projectnaam

Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013-2016

Planning MPO 2014: 2017-2018

Huidige planning: 2018-2020

Behoeftestelling

De behoefte omvat de vervanging van een tweetal langeafstandsradars in Wier en Nieuw Milligen. Deze radars zijn onderdeel van het systeem van waarneming, bewaking en verdediging van het Nederlandse luchtruim, zowel in nationaal als in Navo-verband. De bestaande radars zijn dusdanig verouderd dat de instandhouding problematisch is. Uit het oogpunt van luchtruimbeveiliging dient deze capaciteit gegarandeerd te zijn. De nieuwe radars dienen voorbereid te zijn op strategische mobiliteit en te beschikken over *Ballistic Missile Defense* functionaliteit. Daarnaast zal worden onderzocht op welke wijze rekening kan worden gehouden met de vermindering van radarverstoring, om meer ruimte te bieden aan hoogbouw en duurzame energie-initiatieven.

Samenhang met het beleid

Het project zorgt voor instandhouding van het luchtbeeld dat noodzakelijk is voor de beveiliging van het nationale luchtruim in het kader van de eerste en derde hoofdtaak van Defensie.

Gerelateerde projecten

- *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD)
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

In december 2014 is het contract voor de vervanging van de twee *Medium Power Radars* door een grondgebonden variant van de Smart-L EWC afgesloten met Thales Nederland. Daarmee is het project overgegaan van de planningsfase naar de realisatiefase. In april 2015 is ook het contract voor de instandhouding afgesloten. Ten opzichte van de Kamerbrief van 29 oktober 2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 139) is er een vertraging van een jaar opgetreden. De eerste radar zal naar verwachting in 2018 beschikbaar komen, de tweede in 2020.

Relevante Kamerstukken

- Brief project vervanging medium power radar d.d. 29-10-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 139)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2009 (Kamerstuk 31 700 X, nr. 125)
- Behoeftestelling Vervanging 2 *Medium Power Radars* d.d. 24-02-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 62)
- Defensie als structurele veiligheidspartner d.d. 24-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 106)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	25-50							
2015	50-100							2012-2018
2016	61,4	12,0	15,0	11,6	10,1	9,9	2,7	2021

Projectnaam

Verwerving F-35

Projectfase

Verwerving F-35 productie: in realisatie
D-fase SDD en Nederlandse projecten en
testtoestellen: in realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: Vanaf 2012 tot
tenminste 2025

Planning MPO 2014: 2019-2024

Huidige planning: 2019-2024

Behoeftestelling

Het project Verwerving F-35 heeft tot doel
tijdig te voorzien in de vervanging van de
F-16 jachtvliegtuigen van de Nederlandse
krijgsmacht. Naast de verwerving van
nieuwe jachtvliegtuigen gaat het tevens
om de verwerving van bijbehorende
simulatoren, initiële reservedelen, infra-
structuur, speciale gereedschappen, meet-
en testapparatuur, documentatie, initiële
opleidingen en transport.

Samenhang met het beleid

Gevechtsvliegtuigen vormen een onmisbare
component van een hoogwaardige
expeditionaire krijgsmacht die kan worden
ingezet op alle geweldsniveaus. Daarnaast
wil Defensie kunnen deelnemen aan *initial
entry* operaties waarbij snel een militair
overzicht moet worden bereikt. Het
luchtwapen is hiervoor bij uitstek geschikt.
Tevens spelen gevechtsvliegtuigen een
belangrijke rol bij de nationale veiligheid,
bijvoorbeeld als *Quick Reaction Alert*. Met
deze verschillende taken sluit het project
aan bij de doelstellingen van de nota
'In het belang van Nederland' over de
toekomst van de krijgsmacht. Dit project
is bovendien onderdeel van het beleid
om de operationele inzetbaarheid van de
krijgsmacht te verbeteren, de effectiviteit
van de hoofdwapensystemen verder te
vergroten en de interoperabiliteit in
nationaal en internationaal verband
te verbeteren. Het project versterkt de
volgende operationele capaciteit van
militair vermogen: gevalideerde informatie,

effectieve (wapen) inzet, veiligheid en
bescherming. Het sensorenpakket versterkt
de inlichtingencapaciteit voor onder andere
cyberoperaties, bescherming tegen IED's
en optreden binnen NEC. Tot slot biedt het
project ruimte voor verdergaande Europese
samenwerking bij de instandhouding van
jachtvliegtuigen (*European Footprint*).

Gerelateerde projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 M6.5 onderhoudstape
- F-16 mode 5 IFF
- F-35: Verwerving middellange tot lange
afstand raket
- F-35: Verwerving munitie boordkanon,
zelfbeschermingsmiddelen en wapen-
laders
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele
Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid
en Luchtwaardigheid

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is nu in realisatie.
Ontwikkelingen in dit project worden
gerapporteerd in de halfjaarlijkse
voortgangsrapportages van het Project
Verwerving F-35.

Relevante Kamerstukken

- Brief Ontwikkelingen in het project
Verwerving F-35 d.d. 18-06-2015
(Kamerstuk 26 488, nr. 390)
- Lijst van vragen en antwoorden over de
voortgangsrapportage project Vervanging
F-16 d.d. 18-06-2015 (Kamerstuk 26 488,
nr. 389)
- Lijst van vragen en antwoorden over de
voortgangsrapportage project Vervanging
F-16 d.d. 18-06-2015 (Kamerstuk 26 488,
nr. 388)
- Brief Reactie op het Amerikaanse GAO-
rapport d.d. 07-05-2015 (Kamerstuk 26
488, nr. 387)
- Brief reactie op het vervolgrapport van
de Amerikaanse Inspector General
Rapport F-35 Lightning II program Quality
and Assurance and Corrective Action
Evaluation d.d. 14-04-2015 (Kamerstuk 26
488, nr. 386)

- Rapport en reactie op het F-35 rapport
Selected Acquisition Report 2014 d.d. 14-
04-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 385)
- Verslag van een Algemeen Overleg,
gehouden op 26 februari 2015, over
DMP-D Vervanging F-16 d.d. 07-04-2015
(Kamerstuk 26 488, nr. 384)

- Voortgangsrapportage project Vervanging F-16 d.d. 30-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 383)
- Brief uitstel toezending van de voortgangsrapportage Vervanging F-16 d.d. 12-03-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 382)
- Motie van het lid Hachchi over niet overgaan tot de aanschaf van de JSF gezien de onzekerheden d.d. 12-03-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 381)
- Motie van het lid Knops over de door de Algemene Rekenkamer aangesneden problematiek bij een aantal van 37 F-35's d.d. 12-03-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 380)
- Motie van het lid Knops over toekomstige verkoopopbrengsten van F-16's d.d. 12-03-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 379)
- Motie van het lid Jasper van Dijk over aan de Kamer voorleggen van elk besluit tot aanschaf van JSF toestellen d.d. 12-03-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 378)
- Motie van het lid Jasper van Dijk over afzien van de aanschaf van acht JSF toestellen d.d. 12-03-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 377)
- Jaarverslag van de Amerikaanse Director Operational Test and Evaluation over het F-35 programma d.d. 18-02-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 376)
- Brief beantwoording nadere aanvullende vragen over D-brief Vervanging F-16 d.d. 20-02-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 375)
- Brief onderbouwing raming van de Nederlandse F-35 productie omzet van circa 9 miljard dollar d.d. 20-02-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 374)
- Lijst van vragen en antwoorden over D-brief Vervanging F-16 d.d. 18-02-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 372)
- Verslag van een Algemeen Overleg, gehouden op 11 december 2014, over Vervanging F-16 d.d. 17-02-2015 (Kamerstuk 26 488 nr. 371)
- Brief reactie Algemene Rekenkamer op de DMP-D brief Vervanging F-16 d.d. 10-02-2015 (Kamerstuk 26 488 nr. 370)
- Brief verwervingsvoorbereiding (D) vervanging F-16 d.d. 22-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 369)
- Brief werkgelegenheidsaspecten F-35 programma d.d. 17-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 368)
- Motie van het lid Jasper van Dijk over opschorten van de aanschaf van de JSF d.d. 18-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 367)
- Brief aanbieding versie DMP-D document Vervanging F-16 d.d. 16-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 366)
- Brief medeling inzake een vertrouwelijke brief over DMP-D van het project Vervanging F-16 d.d. 16-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 365)
- Brief actualisering van de rapportage over F-35 opdrachten voor de Nederlandse industrie d.d. 09-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 364)
- Brief beantwoording van de vragen van de commissie voor defensie over de jaarrapportage van het project F-16 d.d. 05-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 363)
- Brief informatie over toezending van een rapport van de ADR met de D-brief over de vervanging van de F-16 d.d. 04-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 362)
- Lijst van vragen en antwoorden over de jaarrapportage van het project vervanging F-16 d.d. 01-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 361)
- Brief reactie op het Amerikaanse GAO-rapport over het F-35 programma d.d. 22-10-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 360)
- Brief Algemene Rekenkamer; monitoring Vervanging F-16 over 2013 d.d. 14-10-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 359)
- Rapportage van het project Vervanging F-16 over 2013 d.d. 17-09-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 358)
- Brief aanbieding MOU operationele testfase F-35 d.d. 10-09-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 357)
- Brief reactie op berichten in de media over voornemen tot assemblage Nederlandse F-35's in Italië d.d. 04-09-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 356)
- Verslag Algemeen Overleg, gehouden op 1 juli 2014, over Informatie voorziening project Vervanging F-16 d.d. 26-08-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 355)
- Brief aanbieding F-35 Selected Acquisition Report 2013 d.d. 13-08-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 354)
- Brief aanbieding uitgangspuntennotitie voor het Groot Project Vervanging F-16 d.d. 22-07-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 353)
- Brief Algemene Rekenkamer: Update webdossier vervanging F-16 d.d. 30-06-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 352)

- Brief reactie op de vraag van de vaste commissie voor defensie over het F-35 Selected Acquisition Report 2013 d.d. 19-06-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 351)
- Lijst van vragen en antwoorden over ontwikkelingen in het project vervanging F-16 d.d. 11-06-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 350)
- Lijst vragen en antwoorden over het jaarlijks voortgangsrapport van het Amerikaanse Government Accountability Office (GAO) over het F-35 programma d.d. 11-06-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 349)
- Brief behoeftstelling vervanging F-16; informatievoorziening project Vervanging F-16 d.d. 04-06-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 348)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2014 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Aanbieding F-35 Selected Acquisition Report 2013 d.d. 15-05-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 347)
- Informatievoorziening project Vervanging F-16 d.d. 12-05-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 346)
- Reactie op berichten in de media over het naar Nederland halen van een F-35 testtoestel d.d. 30-04-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 345)
- Reactie op het Amerikaanse F-35 rapport van het GAO d.d. 11-04-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 344)
- Ontwikkelingen in het Project Vervanging F-16 d.d. 08-04-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 343)
- Aanbieding F-35 rapport van het Government Accountability Office d.d. 26-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 342)
- GAO rapport d.d. 26-03-2014 bijlage bij Kamerstuk 26 488, nr. 342)
- Nadere info over F-35 opdrachten van de nederlandse industrie d.d. 04-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 341)
- Vragen en antwoorden over Bijzondere Vertegenwoordiger d.d. 04-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 340)
- Aanbieding jaarverslag D-OTE over F-35 programma d.d. 7-2-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 339)
- Brief MinDef, rapport van de Director Operational Test and Evaluation d.d. 24-01-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 338)
- Informatie over Bijzondere Vertegenwoordiger Industriële Inschakeling F-35 d.d. 11-12-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 337)
- Vragen en antwoorden over de processtappen Vervanging F-16 d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 336)
- Vragen en antwoorden over de jaar-rapportage d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 335)
- Brief MinDef, reactie op motie van Dijk over nucleaire taak vervanger F-16 d.d. 14-01-2014 (Kamerstuk 33 783-5)
- Antwoorden op vragen over problemen JSF d.d. 21-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 334)
- Reactie op rapport Inspector general d.d. 18-10-2013 (Kamerstuk 26 488 nr. 333)
- Processtappen Vervanging F-16 d.d. 16-10-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 332)
- Jaarrapportage Vervanging F-16 d.d. 18-10-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 331)
- Gebruik Nederlandse testsoestellen d.d. 16-10-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 330)
- Risico reservering Vervanging F-16 d.d. 4-10-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 329)
- Jaarrapportage Vervanging F-16 d.d. 30-09-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 328)
- Toezegging tijdens AO materieel inzake ESSM Block II d.d. 26-09-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 114)
- Rapportage Ernst & Young d.d. 25-09-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 327)
- Nota over de toekomst van de Krijgsmacht met bijlage nota "In het belang van Nederland" d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 11)
- Reactie op artikel Elsevier over vervanging F-16 d.d. 09-09-2013
- Brief testtoestellen d.d. 03-07-2013
- Brief over het F-35 Selected Acquisition Report 2012 van 20-06-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 324)
- Antwoorden op de vragen over de Vervanging van de F-16 d.d. 18-04-2013 (Kamerstuk. 26 488, nr. 320)
- Nederlandse testtoestellen t.b.v. de operationele testfase d.d. 04-04-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 319)
- Reactie op het Amerikaanse GAO-rapport over het F-35 programma d.d. 27-03-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 316)
- Reactie op uitspraken van generaal Bogdan over fabrikanten F-35 d.d. 15-03-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 315)
- Antwoorden op vragen over het rapport van de Algemene Rekenkamer over het rapport 'Uitstapkosten Joint Strike Fighter' d.d. 15-02-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 312)
- Antwoorden op vragen van de Minister

- van Defensie over het rapport van de Algemene Rekenkamer 'Uitstapkosten Joint Strike Fighter' d.d. 15-02-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 311)
- F-35 programma en Nederlandse test-toestellen d.d. 08-02-2013 (Kamerstuk 26 488, nr. 309)
  - Kamervragen inzake regeerakkoord en vervanging F-16 d.d. 15-01-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 102)
  - Kamerbrief Stand van zaken F-35 test-toestellen d.d. 21-12-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 308)
  - Voorbereiding visie op de krijgsmacht en vervanging F-16 d.d. 30-11-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 96)
  - Kamerbrief Regeerakkoord en vervanging van de F-16, d.d. 13-11-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 88)
  - Brief Algemene Rekenkamer; Aanvaarding verzoek minister van Defensie onderzoek uitstapkosten JSF, d.d. 28-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 301)
  - Kamervragen naar aanleiding van Jaarrapportage Vervanging F-16 over 2011, d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300)
  - Kamerbrief met reactie op een artikel in De Volkskrant van 30-06-2012 over een «geheime lobby» voor de aanschaf van de F-35 d.d. 12-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 299)
  - Kamerbrief recente ontwikkelingen in Noorwegen ten aanzien van de F-35, d.d. 27-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 295)
  - Kamervragen aan Defensie naar aanleiding van Monitoring verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 21-06-2012 (Kamerstuk 31 300, nr. 32)
  - Kamerbrief Algemene Rekenkamer over ontwikkelingen Vervanging F-16 en oordeel over informatievoorziening in Jaarrapportage over 2011, d.d. 12-06-2012 (Kamerstuk 31 300, nr. 31)
  - Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2011, d.d. 06-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 294)
  - Kamervragen naar aanleiding van Kamerbrief 26 488, nr. 291, in zake Canadees rapport over de F-35, d.d. 29-05-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 293)
  - Kamervragen naar aanleiding van Kamerbrief 26 488, nr. 289, in zake Amerikaanse informatie over F-35 programma, d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 31 300, nr. 292)
  - Kamerbrief inzake Canadees rapport over de F-35, d.d. 05-04-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 291)
  - Monitoring verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 03-04-2012 (Kamerstuk 31 300, nr. 27 en nr. 28)
  - Kamervragen over de economische aspecten van het project Vervanging F-16, d.d. 03-04-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 290)
  - Kamerbrief met Amerikaanse informatie over F-35 programma, d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 289)
  - Kamervragen inzake het naar beneden bijstellen van de prestatie-eisen van de F-35 Joint Strike Fighter, d.d. 29-03-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 2020)
  - Kamervragen naar aanleiding van de perspublicatie 'DutchAero grijpt naast mammoetorder JSF', d.d. 13-03-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1824)
  - Verslag Algemeen Overleg Vervanging F-16, 08-02-2012, d.d. 05-03-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 282)
  - Kamervragen inzake vliegreuen F-16, d.d. 08-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1464)
  - Kamervragen inzake uitstapmogelijkheden JSF-programma, d.d. 08-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1463)
  - Kamervragen inzake uitspreken Admiraal Venlet inzake de JSF, d.d. 07-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1445)
  - Kamervragen inzake nieuwe problemen met de JSF, d.d. 07-02-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1444)
  - Kamerbrief actuele aspecten project Vervanging F-16 en bezoek Minister aan de Verenigde Staten, d.d. 02-02-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 281)
  - Kamervragen inzake stopzetten ontwikkeling F-136 motor, d.d. 24-01-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 1262)
  - Kamerbrief inhoudelijke reactie SAR-10 rapport, d.d. 20-01-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 280)
  - Kamerbrief verzoek VCD alsmede informatiebehoefte Kamer, d.d. 22-12-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 279)

- Brief Vast Kamercommissie voor Defensie inzake Informatievoorziening Vervanging F-16, d.d. 12-12-2011 (Kamerbrief 2011Z22374/2011D61097)
- Kamervragen inzake risico's van JSF-testtoestellen, d.d. 25-11-2012 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 773)
- Kamerbrief naar aanleiding van toezeggingen tijdens WGO materieel 7 november 2011, d.d. 22-11-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 97)
- Kamervragen over massa-ontslag bij BAE systems naar aanleiding van vertraging en kostenoverschrijdingen JSF-project, d.d. 02-11-2011 (Handelingen Tweede Kamer 2011-2012, nr. 527)
- Kamervragen inzake de brief project vervanging F-16 van 01-07-2011, d.d. 10-11-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 278)
- Kamervragen inzake de brief verlengen optietermijn tweede testtoestel, d.d. 13-04-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 276)
- Reactie op verzoek van de Vaste Commissie voor Defensie op het SAR 2010-rapport over het F-35 programma, d.d. 01-06-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 272)
- Informatie over het kopie van het getekende contract voor de aankoop van het tweede F-35 testtoestel, d.d. 25-05-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 270)
- Monitoring Verwerving Joint Strike Fighter, d.d. 24-05-2011 (Kamerstuk 31 300, nr. 24)
- Reactie op GAO rapport van april 2011 over het F-35 programma, d.d. 12-05-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 269)
- Stand van uitstapkosten testfase en F136 motor, d.d. 27-04-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 268)
- Kamerbrief reactie op verzoek commissie Defensie over de optietermijn voor de aanschaf van het tweede F-35 testtoestel, d.d. 24-03-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 259)
- Kamerbrief prijs tweede F-35 testtoestel d.d. 22-02-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 257)
- Kamerbrief inzake geactualiseerde kostenraming project Vervanging F-16, d.d. 14-01-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 253)
- Kamerbrief reactie op verzoek commissie om een actualisering van het project Vervanging F-16, d.d. 07-01-2011 (Kamerstuk 26 488, nr. 252)
- Validatie F-35 geluidsbelasting van het project Vervanging F-16, d.d. 24-12-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 251)
- Kamerbrief inzake toezegging budgetten van het project Vervanging F-16, d.d. 14-12-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 250)
- Kamerbrief inzake geactualiseerde kostenraming project Vervanging F-16, d.d. 2-12-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 249)
- Kamerbrief herhaald commissieverzoek certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 05-10-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 248)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake termijn resultaten validatie F-35 geluidscontouren d.d. 23-09-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 247)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 23-09-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 246)
- Kamerbrief inzake vertaling Noors rapport en validatie rapport F-35 geluidsbelasting d.d. 09-07-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 245)
- Kamerbrief certificering F-35 programma door het Amerikaanse ministerie van Defensie d.d. 09-07-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 244)
- Kamerbrief commissieverzoek inzake contacten met de VS over het JSF project d.d. 30-06-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 243)
- Kamervragen over de kabinetsreactie op de moties Vervanging F-16 d.d. 18-06-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 242)
- Verslag van een algemeen overleg, gehouden op 20 mei 2010, inzake de stand van zaken JSF d.d. 15-06-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 241)
- Kabinetsreactie op moties Vervanging F-16 d.d. 28-05-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 240)
- Reactie op moties Vervanging F-16 d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 239)
- Lijst van vragen en antwoorden over het rapport Monitoring verwerving JSF, stand van zaken augustus 2009 van de Algemene Rekenkamer d.d. 20-05-2010 en 21-04-2010 (Kamerstuk 31 300, nr. 18 en 19)
- Kamerbrief inzake stand van zaken projecten NH-90 en Vervanging F-16 d.d. 17-05-2010 (Kamerstuk nr. 25 928, nr. 43)
- Kamervragen over het rapport 'Monitoring verwerving Joint Strike Fighter; Stand van zaken augustus 2009' van de Algemene Rekenkamer d.d. 12-05-2010 (Kamerstuk 31 300, nr. 19)

- Kamerbrief inzake reactie op GAO-rapport Joint Strike Fighter maart 2010 d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 234)
- Kamerbrief JSF Program Office over geluidsinformatie JSF d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 233)
- Antwoorden vragen Peters over beëindiging van NL deelname aan de JSF testfase en de aanschaf van het tweede JSF-testtoestel d.d. 14-04-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 1997)
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over het jaar 2009 d.d. 13-04-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 232)
- Informatievoorziening lopende JSF-zaken d.d. 09-04-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 230)
- Reactie op verzoek met betrekking tot een Noors rapport over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 30-03-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 225)
- Lijst van vragen en antwoorden over het JSF afdracht percentage d.d. 29-03-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 224)
- Informatie over de afronding van de JSF Business Case d.d. 26-03-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 223)
- Kamervragen over beëindiging van Nederlandse deelname aan de JSF-testfase en de aanschaf van het tweede JSF-testtoestel d.d. 23-03-2010 (Kamerstuk nr. 1997)
- Kamerbrief aanvullende informatie herstructurering F-35 programma d.d. 23-03-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 222)
- Reactie op de brief van G. Veldman en G. Verf over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 11-03-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 221)
- Kamerbrief over het ontslag van de Amerikaanse chef JSF-programma d.d. 11-03-2010 (Kamerstuk nr.1881)
- Kamerbrief uitstel reactie op een Noors rapport over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 04-03-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 220)
- Kamerbrief aanvullende informatie werkbezoek Israël met betrekking tot JSF d.d. 22-02-2010 (Kamerstuk nr. 32 123 X, nr.101)
- Kamervragen over de informatie over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 22-02-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 219)
- Kamervragen over de Amerikaanse besluitvorming over de tweede motor voor de F-35 d.d. 19-02-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 218)
- Kamerbrief over de herstructurering van het F-35-programma d.d. 16-02-2010 (Kamerstuk nr. 26 488, nr. 217)
- Kamerbrief met reactie op de presentatie 'Joint Programs TOC Affordability, Cost Department, Naval Air Systems Command' d.d. 15-02-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 216)
- Kamervragen inzake het aantal vliegreun per F-16 d.d. 03-02-2010 (Kamerstuk nr. 1479)
- Reactie op NRC-artikel: "VK halveert bestelling JSF's" d.d. 01-02-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 215)
- Vervolgstappen project Vervanging F-16 d.d. 28-01-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 213)
- Antwoorden vragen Van Velzen over aantal Britse F-35 toestellen d.d. 27-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 801)
- Reactie op commissieverzoek herijking informatiebehoefte project Vervanging F-16 d.d. 22-01-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 212)
- Antwoorden vragen Van Velzen over de nieuwe fabriek van Stork Fokker Aerospace Group d.d. 12-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010, 1078)
- Antwoorden vragen Eijsink over vertraging in de testfase van het JSF-project d.d.12-01-2010 (Kamervragen (Aanhangsel) 2009-2010-1093)
- Kamerbrief met informatie over de geluidsbelasting van de JSF d.d. 07-01-2010 (Kamerstuk 26 488, nr. 211)
- Kamerbrief Amerikaanse besluitvorming over de tweede motor voor de F-35 d.d. 24-12-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 210)
- Reactie op Kamervragen over vertragingen in de testfase van het JSF-project d.d. 22-12-2009 (Kamerstuk nr. 1093)
- Kamerbrief informatie over deadline ondertekening contract voor de aanschaf van het tweede JSF- testtoestel d.d. 15-12-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 209)
- Kamerbrief over JSF Afdrachtpercentage d.d. 02-12-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 208)
- Afronding arbitragezaak business case d.d. 27-11-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 207)
- Kamervragen over aantallen Britse F-35 toestellen d.d. 26-11-2009 (Kamerstuk nr. 800)
- Verzoek om afschrift van beantwoording van schriftelijke vragen COVM vliegbasis Leeuwarden over verwachte

- geluidsbelasting van de F-35 d.d. 20-11-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 206)
- Kamerbrief reactie staatssecretaris op commissieverzoek bestellingen JSF d.d. 20-11-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 205)
- Kamerbrief correctie project Vervanging F-16 in Defensiebegroting d.d. 19-11-2009 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 42)
- Kamervragen Consortium Buy JSF d.d. 03-11-2009 (Kamerstuk nr. 591 en 592)
- Kamervragen budget Vervanging F-16 d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 202)
- Kamervragen inzake geluidscontouren F-35 d.d. 19-10-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 200)
- Reactie op rapport Congressional Budget Office en rapport Center for Strategic and Budgetary Assessments d.d. 26-10-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 201)
- Antwoord vragen VCD inzake geluidcontouren F-35 d.d. 19-10-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 200)
- Aankondiging vervolgstappen project vervanging F-16 d.d. 29-09-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 199)
- Kamervragen over budgettekorten voor vervanging F-16 d.d. 16-09-2009 (Kamerstuk nr. 38)
- Kamervragen over het advies aan het Amerikaanse ministerie van Defensie om minder JSF toestellen aan te schaffen d.d. 14-09-2009 (Kamerstuk nr. 3843)
- Kamervragen inzake budget Vervanging F-16 d.d. 07-09-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 196)
- Kamervragen over vertraging in de ontwikkeling van de JSF d.d. 28-08-2009 (Kamerstuk nr. 3623)
- Kamervragen over de conclusie van geluidsmetingen door het NLR over de JSF d.d. 21-08-2009 (Kamerstuk nr. ahtk-20082009-3558)
- Geluidsonnames JSF - F-15 - F-16 d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 193)
- Kamervragen over alternatieve motor voor de JSF d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk nr. ahtk-20082009-3259)
- Geluidscontouren F-35 d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 192)
- Kamervragen aangepast koopcontract toestel JSF d.d. 20-05-2009 (Kamerstuk nr. ahtk-20082009-2746)
- Kamervragen over geluidsoverlast d.d. 13-05-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 182)
- Verwijzing prijsinformatie JSF met bijlage d.d. 21-04-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 174)
- Assurance rapport over de jaarrapportage 2008 d.d. 21-04-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 173)
- Prijs eerste F-35 testtoestel d.d. 17-04-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 170)
- Stand van zaken motie Van Velzen - voorlichting Raad van State met bijlage d.d. 16-04-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 172)
- Geluidscontouren F-35 d.d. 16-04-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 170)
- Aanbiedingsbrief addendum jaarrapportage 2008 met bijlage d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 167)
- Kamervragen over vervanging F-16 d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 156)
- Antwoorden aanvullende Kamervragen vervanging F-16 d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 31 300, nr. 11)
- Vragen endlife update d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 161)
- Verzoeken project Vervanging F-16 met bijlagen d.d. 31-03-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 160)
- Jaarrapportage 2008 en assurance rapport d.d. 27-03-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 159)
- Kamervragen rapport monitoring verwerving Joint Strike Fighter d.d. 16-03-2009 (Kamerstuk 31 300, nr. 9)
- NLR rapport en bijlagen geluid kandidaattoestellen d.d. 16-03-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 153)
- Request for proposal vervanging F-16 d.d. 04-03-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 147)
- Verzoeken commissies d.d. 18-02-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 143)
- Beantwoording vragen besluit twee F-35 toestellen d.d. 18-02-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 142)
- Kamervragen levensduur F-16 d.d. 16-02-2009 (Kamerstuk nr. 1603)
- Antwoorden op Kamervragen over kandidatenvergelijking d.d. 10-02-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 138)
- Kamervragen endlife update F-16's d.d. 10-02-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 139)
- Geluidsgegevens kandidaattoestellen vervanging F-16 met bijlagen d.d. 22-01-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 137)
- Besluit aanschaf twee F-35 toestellen d.d. 16-01-2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 134)
- Endlife update F-16 d.d. 18-12-2008 (Kamerstuk 26 488, nr. 132)

- Antwoorden Kamervragen d.d. 17-11-2008 (Kamerstuk 26 488, nr. 121)
- Brief inzake aanbieding D-brief van het project Vervanging F-16, productie d.d. 26-09-2008 (Kamerstuk 31 700 X, nr. 8)
- Algemene Rekenkamer en kandidatenevaluatie project Vervanging F-16 d.d. 18-09-2008 en 17-10-2008 (Kamerstuk 26 488, nr. 103 en 110)
- Herberekening JSF Business Case d.d. 08-07-2008, 17-09-2008, 17-10-2008, 04-12-2008 en 12-12-2008 (Kamerstuk 26 488, nr. 97, 102, 109, 126 en 127)
- Brieven kandidatenvergelijking vervanging F-16 d.d. 27-06-08, 02-07-2008, 17-07-08, 02-09-2008, 26-09-2008, 26-09-2008, 07-10-2008, 11-11-2008, 11-11-2008, 17-12-2008 en 18-12-2008 (2x) (Kamerstuk 26 488 nr. 89, 96, 99, 101, 104, 105, 108, 119, 120, 129, 130 en 131)
- Lijst van vragen en antwoorden over de Jaarrapportage 2007 d.d. 07-07-2008 (Kamerstuk 26488, nr. 75)
- Lijst van vragen en antwoorden over de IOT&E van de JSF d.d. 07-07-2008, 04-11-2008 en 27-11-2008 (Kamerstuk 26 488, nr. 69, 118 en 125)
- Brief over deelneming aan de Initiële Operationele Test en Evaluatie van de JSF d.d. 29-02-2008 (Kamerstuk 26 488, nr. 65)
- Brieven deelname PSFD MoU d.d. 29-09-2006 en 17-10-2006 (Kamerstuk 26 488, nr. 47 en 54H)
- Brieven deelname SDD-fase JSF d.d. 11-02-2002 en 08-04-2002 en 09-04-2002 (Kamerstuk 26 488, nr. 8, 13 en 14)
- Basisdocument Vervanging F-16 d.d. 15-03-2000 (Kamerstuk 26 488, nr. 3)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	>250							2007-2025
2015	>250	D						2007-2028
2016	4691,6	522,8	113,4	323,7	491,7	742,0	707,0	2023

Projectnaam

Chinook simulator

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2020

Planning MPO 2014: 2020

Huidige planning: 2020

Behoeftestelling

De Chinook-vliegers van Defensie moeten complexe missies onder wisselende en uitdagende omstandigheden kunnen uitvoeren. Defensie traint haar vliegers op dit moment op een Chinook-simulator in het Verenigd Koninkrijk waar tot midden 2020 op contractbasis gebruik wordt gemaakt van bestaande simulatiecapaciteit. Na afloop van dit contract heeft Defensie nog steeds behoefte aan hoogwaardige simulatortraining voor de Chinook-vliegers. Het project Chinook Vervanging & Modernisering voorziet in de vervanging en modernisering van de huidige Chinook-helikoptervloot. De configuratie van de simulator wordt afgestemd op de configuratie van deze te verwerven helikopters. Er bestaat dus een directe relatie met dit project. Daarnaast onderzoekt Defensie de

mogelijkheden om door concentratie van militaire luchtvaartsimulatiecapaciteit haar middelen efficiënter en effectiever in te zetten. Dit zal ook bij het beoordelen van de alternatieven worden meegewogen.

Samenhang met het beleid

Dit project versterkt het getraind krijgen en houden van militaire eenheden. Door gebruik te maken van hoogwaardige simulatiecapaciteit wordt de getraindheid vergroot en kunnen de beschikbare vliegreun doelmatiger worden benut.

Gerelateerde projecten

- Chinook Vervanging & Modernisering

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De definitieve besluitvorming met betrekking tot de configuratie van de Chinooks binnen het project Chinook Vervanging & Modernisering vindt nog in 2015 plaats. Pas daarna kan het vervolg onderzoek naar de benodigde simulatiecapaciteit uitgevoerd worden. Om die reden wordt een A-brief voor dit project in 2016 verwacht.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
2015	25-50	A					
2016	25-100		A				

Projectnaam

Chinook Vervanging & Modernisering

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2014-2018**Planning MPO 2014:** 2016-2024**Huidige planning:** 2016-2023**Behoeftestelling**

Dit project betreft de vervanging en modernisering van de Chinookvloot van Defensie. Enkele jaren geleden is de helikoptervloot van Defensie uitgebreid met zes CH-47F Chinook-helikopters. Hiermee bestaat de Chinookvloot uit zeventien helikopters. Het project "Chinook Vervanging & Modernisering" betreft de vervanging van de elf oudere CH-47D toestellen door nieuwe helikopters en modernisering van de huidige zes CH-47F. De toestellen kunnen naar verwachting tot 2045 worden ingezet als tactische transporthelikoptercapaciteit van Defensie. Met de begroting voor 2015 (Kamerstuk 34000-X, nr. 2) heeft het kabinet extra geld beschikbaar gesteld voor de verbetering van de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van de krijgsmacht. Een van de maatregelen is de uitbreiding van de Chinook-capaciteit met drie toestellen tot in totaal twintig.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past tevens binnen het streven om de beschikbaarheid en inzetbaarheid van ondersteunende systemen te vergroten. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Chinook simulator
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)
- Vervanging radio's

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Nadat in 2014 bleek dat een offerte voor de elf toestellen in een gelijke configuratie als de CH-47F aanzienlijk hoger uitviel dan verwacht, is afgelopen jaar de behoefte herzien. Over de uitkomst hiervan wordt de Kamer met de B/C/D-brief geïnformeerd.

Relevante Kamerstukken

- Brief herijking project Chinook Vervanging en Modernisering d.d. 19-09-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 135)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr.1)
- Behoeftestelling project Chinook Midlife Update (A-brief) d.d. 16-05-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 101)
- Studie Integrale Helikoptercapaciteit d.d. 21-09-2004 (Kamerstuk 29 800 X, nr. 3)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	>250						
2015	>250	B/C/D					
2016	>250	B/C/D					

Projectnaam

F-35: Verwerving middellange tot lange afstand raket

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2019-2023

Planning MPO 2014: 2019-2023

Huidige planning: 2019-2023

Behoeftestelling

Het project betreft de behoefte aan een lucht-lucht langeafstandsraket voor de vervanger van de F-16. Voor het jachtvliegtuig is een middellange tot lange afstand raket een onmisbare capaciteit voor het scheppen en behouden van het luchtoverwicht en zelfverdediging. Daarmee is het een randvoorwaarde voor het succesvol uitvoeren van de operationele taken. De huidige lange afstand raket voor de F-16 (AMRAAM) wordt softwarematig niet geïntegreerd in de F-35 en is bovendien te groot voor het wapenruim van dit toestel. Hierdoor bestaat behoefte aan een nieuwe middellange tot lange afstand raket die aansluit bij de operationele capaciteit van de F-35.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te kunnen blijven garanderen. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Omdat de F-35 de vervanger wordt van de F-16, is de projectbenaming aangepast.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763 nr. 1)
- Kamervragen naar aanleiding van jaarrapportage van het project Verwerving F-35 over het jaar 2011 d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300)
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Verwerving F-35 over het jaar 2011, d.d. 06-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 294)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
2015	100-250		A				
2016	100-250		A				

Projectnaam

F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2015-2022

Planning MPO 2014: 2015-2022

Huidige planning: 2015-2022

Behoeftestelling

De boordkanonmunitie, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers die worden gebruikt voor de F-16 zijn niet geschikt voor de F-35. Het boordkanon van de F-35 heeft een ander kaliber dan dat van de F-16.

Dit geldt ook voor de huidige zelfbeschermingsmiddelen van de F-16. Tenslotte is de huidige wapenlader niet geschikt voor het laden van wapens in de interne wapenruimte van de F-35. De operationele testfase van de F-35 begint in 2015. Met het oog op deze testfase is een klein deel van de munitie, zelfbeschermingsmiddelen en twee wapenladers nodig. Het overige deel van de behoefte wordt daarna in 2019 verworven.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te kunnen blijven garanderen. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-35: Verwerving middellange tot lange afstand raket
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Omdat de F-35 de vervanger wordt van de F-16, is de projectbenaming aangepast. De behoeftestellingsfase is gekoppeld aan de IOC-datum van de F-35.

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over D-brief vervanging F-16 d.d. 18-02-2015 (Kamerstuk 26 488, nr.372)
- Brief verwervingsvoorbereiding (D) vervanging F-16 d.d. 22-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 369)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Kamervragen naar aanleiding van jaarrapportage van het project Verwerving F-35 over het jaar 2011 d.d. 24-07-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 300)
- Kamerbrief jaarrapportage van het project Verwerving F-35 over het jaar 2011, d.d. 06-06-2012 (Kamerstuk 26 488, nr. 294)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
2015	50-100	A					
2016	50-100		A				

Projectnaam

Internationale strategische tank- en luchttransportcapaciteit

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt niet voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2020-2023

Planning 2014: 2020-2023

Huidige planning: 2020-2023

Behoeftestelling

Doel van dit internationale project onder de vlag van het Europees Defensie Agentschap (EDA) is de gezamenlijke verwerving van *Air-to-Air refueling*- en luchttransportcapaciteit (*Multi Role Tanker Transport* vliegtuigen).

Het gaat hierbij om een reductie van de tekortkoming van een belangrijke strategische capaciteit in Europa. Negen lidstaten van het EDA (België, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Luxemburg, Nederland, Polen, Portugal en Spanje) en Noorwegen hebben in november 2012 een *Letter of Intent* getekend. Onder leiding van Nederland zijn een *concept of operations* en een gezamenlijk pakket van eisen overeengekomen. Naast het gebruik voor *Air-to-Air refueling* en luchttransport wordt inzet van de vliegtuigen voorzien voor humanitaire noodhulp en (medische) evacuaties. Realisatie van het project sluit aan op de uitfasering van de Nederlandse KDC-10 vliegtuigen.

Samenhang met het beleid

Dit project versterkt de wereldwijde inzetbaarheid van de krijgsmacht. Verder geeft dit project vorm aan internationale samenwerking bij de verwerving en instandhouding van materieel en uitvoering van operaties. Ten slotte is dit project toonaangevend op het terrein van *Pooling and Sharing* in Europees verband. De aanpak komt overeen met de uitgangspunten van de gedragscode *Pooling and Sharing*.

Gerelateerde projecten

Geen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief d.d. 18-12-2014 betreffende de actuele ontwikkelingen rondom het Multi Role Tanker Transport (MRTT) project (Kamerstuk 27 830, nr. 141)
- Stand van zaken internationale militaire samenwerking d.d. 17-02-2014 (Kamerstuk 33 279, nr. 10)
- Stand van zaken internationale militaire samenwerking d.d. 17-02-2014 (Kamerstuk 33 279, nr. 10)
- Lijst van vragen en antwoorden over de rapportage inzetbaarheidsdoelstellingen en operationele knelpunten d.d. 01-11-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 147)
- Brief van 10 april 2013 betreffende de Geannoteerde agenda van de EU-Raad Buitenlandse Zaken ministers van Defensie d.d. 23-04-2013 (Kamerstuk 21501-28, nr. 97)

- Brief d.d. 08-03-2013 betreffende het Verslag van de Europese informele bijeenkomst van de ministers van Defensie d.d. 13-02-2013 (Kamerstuk 21 501-28, nr. 94)
- Brief d.d. 18-12-2014 betreffende de actuele ontwikkelingen rondom het Multi Role Tanker Transport (MRTT) project (Kamerstuk 27 830, nr. 141)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	>250	A					
2015	>250	A					
2016	>250	A*					

* Dit project loopt niet via het DMP

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot**Planning MPO 2014:** 2014-2020**Huidige planning:** 2014-2020**Behoeftestelling**

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de technische instandhouding tot aan de uitfasering te waarborgen, wordt geïnvesteerd in groot onderhoud voor een deel van de motoren, de aanschaf van extra reservedelen voor de motoren, kanonslopen, airconditioning-systemen, generatoren, vervanging van de VHF-radio's en bepaalde meet-/test-apparatuur en vervanging/revisie van bepaalde gronduitrustingsstukken. Ook zullen extra anti-corrosiemaatregelen aan de romp en de vleugels worden uitgevoerd.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 mode 5 IFF
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages van het Project Verwerving F-35.

Relevante Kamerstukken

- Lijst van vragen en antwoorden over aanpassing van het project Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding d.d. 30-09-2014 (Kamerstuk 33 763, nr. 56)
- Brief 'Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 27-06-2014 (Kamerstuk 33 763, nr. 51)
- Voortgangsrapportage project Vervanging F-16 d.d. 30-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 383)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Kamervragen Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 25-01-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 104)
- Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' (A-brief) d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 85)
- Beleidsbrief, 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op vragen van de vaste commissie voor Defensie over de beleidsbrief d.d. 19-05-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 2)
- Kamervragen Behoeftestellingproject 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 25-01-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 104)
- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding' d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 85)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	100-250						
2015	50-100	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Uitvoering van-tot

Planning MPO 2014: 2015-2017

Huidige planning: 2015-2017

Behoeftestelling

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief wordt de vervanger van de F-16 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de operationele inzetbaarheid te waarborgen zijn de modernisering en de uitbreiding van het operationele zelfbeschermingspakket noodzakelijk, onder meer vanwege de proliferatie van dreigingsystemen en de operationele veroudering van de F-16. Dit project sluit aan bij het project F-16 Zelfbescherming (ASE).

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht te blijven garanderen. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 mode 5 IFF
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages van het Project Verwerving F-35.

Relevante Kamerstukken

- Voortgangsrapportage project Vervanging F-16 d.d. 30-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 383)
- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 – Operationele zelfverdediging' (A-brief) d.d. 04-05-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 62)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Antwoorden op Kamervragen over de beleidsbrief 2011 d.d. 19-05-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 2)
- Voortgangsrapportage project Vervanging F-16 d.d. 30-03-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 383)

Financiën

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	50-100						
2015	50-100	A					
2016	25-100	A					

Projecten Defensiebreed

Projectnaam

Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)

Projectfase

- C-IED Blok 1: Gerealiseerd
- C-IED Blok 2: In realisatie
- C-IED Blok 3: In realisatie

Wel/niet gemandateerd

(Deels) gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2008-2017**Planning MPO 2014:** 2008-2022**Huidige planning:** 2008-2022**Behoeftestelling**

Het C-IED programma berust op een plan van aanpak van de *Joint Task Force* C-IED uit 2008. Het betreft een gefaseerd investeringsprogramma voor C-IED materieel dat in drie blokken is geïmplementeerd in de krijgsmacht met de volgende onderlinge samenhang:

- Blok 1 heeft betrekking op de destijds urgente C-IED behoeften van de Task Force Uruzgan. Blok 1 is via *Fast Track Procurement* verworven. Blok 1 is voltooid.
- Blok 2 behelst de initiële borging van de maatregelen op het gebied van *Military Search*, *Improvised Explosive Device Disposal* en *Weapon Intelligence Teams*, het testen en valideren van diverse maatregelen voor voor de *Task Force Uruzgan* (TFU), en de uitvoering van urgente onderzoeksprogramma's in relatie tot de missie. Met blok 2 begint de reorganisatie en de inbedding van permanente voltijd C-IED functionarissen in de organisatie. Eind 2011 is de behoefte van blok 2 herijkt als gevolg van de beleidsbrief. De krijgsmachtbrede behoefte aan *search*-middelen is aangepast als gevolg van de extensiveringingen uit de beleidsbrief en door het toepassen van pooling. In 2013 is een bedrag overgeheveld naar het project DVOW voor de vervanging van interim voertuigen van de *Advanced Search* pelotons.
- Blok 3 betreft aan de structurele inbedding van C-IED en bestaat uit personele, materiële en organisatorische maatregelen.

Samenhang met het beleid

Het C-IED programma verhoogt de veiligheid en bescherming van operationele eenheden. Het programma versterkt verschillende essentiële operationele capaciteiten: gevalideerde inlichtingen, effectieve inzet, mobiliteit en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED blok 3) d.d. 20-12-2012 (Kamerstuk 32 164, nr. 3)
- DMP A-brief inzake bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED blok 3 'Structurele inbedding' d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 164, nr. 2)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- C-IED structurele behoefte d.d. 06-10-2009 (Kamerstuk 32 164, nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Blok 1 & 2								
Oorspronkelijk	36,7							2013
2015	29,6	29,6						2015
2016	29,5	25,5	4,0					2016
Blok 3								
2015	53,6	20,3	11,1	5,1	6,6	8,1		2022
2016	54,0	10,3	17,8	14,2	7,0	1,5	1,5	2023

Projectnaam

Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-2017

Planning MPO 2014: 2015-2017

Huidige planning: 2015-2018

Behoeftestelling

Het project voorziet in een vervanging van de middelzware en zware ondersteuningswapens FN MAG en FN .50 M2. Het betreft wapens ten behoeve van zowel uitgestegen of te voet optredende militairen, voor gebruik op het affuit van voer- en vaartuigen en helikopters, als coaxiaal wapen of in het *Remote Controlled Weapon Station*. Een aanzienlijk deel van deze systemen is versleten en dient te worden vervangen.

Samenhang met het beleid

Het project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Een bijdrage wordt geleverd aan de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet en veiligheid en zelfbescherming.

Gerelateerde projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vervanging genie- en doorbraaktank

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is nu in realisatie. Het contract voor de levering van de FN MAG en FN .50 M2 is getekend op 12 juni 2015. De leveringen zijn gepland in de periode van 2015 tot en met 2018.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 02-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Behoeftestelling vervanging ondersteunende Klein Kaliber Wapens (A-brief) d.d. 25-03-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 108)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	50-100							
2015	50-100	A						
2016	60,2	3,0	20,0	30,0	7,0	0,2		2019

Projectnaam

Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2018

Planning MPO 2014: 2011-2018

Huidige planning: 2011-2018

Behoeftestelling

Commandovoering in moderne operaties vereist voldoende bandbreedte. De behoefte aan bandbreedte neemt toe, onder andere door steeds betere waarnemingsmiddelen. Daarom heeft Nederland zich aangesloten bij een internationaal initiatief dat gegarandeerde satellietbandbreedte biedt en dat bovendien op termijn goedkoper is dan commerciële inhuur. Dit initiatief, *Wideband Global Satcom* (WGS), zal groeien tot negen satellieten in 2018 met een mondiale dekking. De partners in WGS zijn Canada, Denemarken, Luxemburg, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten. Het doel is (gegarandeerde) toegang tot WGS in ruil voor een bijdrage in de kosten van de negende satelliet. Het partnerschap zal duren van 2012 tot en met 2031.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de informatiepositie van ingezette eenheden te verbeteren. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige en wereldwijde commandovoering, toegang tot gevalideerde inlichtingen en effectieve inzetbaarheid.

Gerelateerde projecten

- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)
- Vernieuwing TITAAN
- Vervanging grondterminals MILSATCOM

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Hoewel het project nog niet gereed is, wordt de satellietcommunicatiecapaciteit al ingezet voor operaties als MINUSMA. Op 23 juli 2015 is de zevende satelliet gelanceerd.

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over het project MILSATCAP d.d. 25-10-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 95)
- Behoeftestelling project Militaire Satelliet Capaciteit d.d. 10-10-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 92)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	25-50							
2015	31,4	23,6	5,3	1,4	1,1			2018
2016	31,4	25,3	3,6	1,4	1,1			2018

Projectnaam

Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Uitvoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2007

Planning MPO 2014: 2017

Huidige planning: 2017

Behoeftestelling

Doel van het project MILSATCOM is het voorzien in de behoefte van de krijgsmacht aan satellietcommunicatiecapaciteit voor militair gebruik. Het project betreft de gegarandeerde beschikbaarheid van satellietcapaciteit (het ruimtesegment) in verschillende frequentiebanden (AEHF, *militaire Super High Frequency* (SHF) en commerciële SHF), het realiseren van grondstations in Nederland en Curaçao (het statische grondsegment) en het verwerven van land- en schepsterminals (het mobiele grondsegment). Het deelproject MILSATCOM voorziet in de zogenaamde AEHF-satellietcommunicatie-apaciteit met de bijbehorende AEHF-terminals. De AEHF capaciteit betreft de meest robuuste vorm van satellietcommunicatiecapaciteit.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de informatiepositie van ingezette eenheden te verbeteren. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige en wereldwijde commandovoering.

Gerelateerde projecten

- MILSATCAP
- PATRIOT vervanging COMPATRIOT
- Vernieuwing TITAN
- Vervanging grondterminals MILSATCOM

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, schepsterminals AEHF, ruimtecapaciteit SHF en MOU Operations & Support (D2-brief) d.d. 22-05-2006 (Kamerstuk 25 886, nr. 8)
- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, landterminals AEHF (D2-brief) d.d. 18-01-2005 (Kamerstuk 25 886, nr. 7)

- Brief inzake afsluiten MOU voor AEHF deelname d.d. 09-07-2002 (Kamerstuk 25 886, nr. 6)
- Brief verwervingsvoorbereiding korte termijn (D1-brief) d.d. 28-02-2002 (Kamerstuk 25 886, nr. 5) en antwoorden schriftelijke vragen d.d. 23-04-2002
- Brief studiefase lange termijn (C2-brief) d.d. 09-03-2001 (Kamerstuk 25 886, nr. 4) en antwoorden op schriftelijke vragen
- Brief studiefase korte termijn (C1-brief) d.d. 03-11-1999 (Kamerstuk 25 886, nr. 3)
- Brief voorstudie (B-brief) d.d. 19-02-1998 (Kamerstuk 25 886, nr. 1)
- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 30-10-1995 (Kamerstuk 24 400, nr. 21)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	181,5							
2015	132,1	130,0	1,8	0,3				2017
2016	132,4	122,1	7,5	2,6	0,1			2018

Projectnaam

Modernisering navigatiesystemen

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2013**Planning MPO 2014:** 2020**Huidige planning:** 2020**Behoeftestelling**

Dit project vervult een krijgsmachtbrede behoefte aan modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen en daarmee samenhangende maritieme identificatiemiddelen. Het project bestaat uit drie deelprojecten:

- Vervanging van de militaire component van het *Global Positioning System* (GPS in gebruik bij de gehele krijgsmacht en gelijktijdige verwerving van antennesystemen die opzettelijke ontzegging van het GPS-signaal door derden tegengaat.
- Verwerving van de op zee te gebruiken Automatische Identificatie Systemen (AIS).
- Verwerving van elektronische zeekaart-systemen.

De laatste twee genoemde systemen worden nu ook uitgerust met een militaire component. Het gaat om een upgrade van navigatiemiddelen om plaatsbepaling en *situational awareness* te verbeteren en de positie, navigatie en tijd robuuster te maken tegen al of niet opzettelijk veroorzaakte externe verstoringen.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten en om de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Door een verbetering in de

operationele samenwerking met Navo-partners en in Navo-verband vergroot het project het expeditionair vermogen van de krijgsmacht. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve inzet en veiligheid en zelfbescherming. Verder draagt het ook bij aan hoogwaardige commandovoering door commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, zo mogelijk real time informatie.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten
- NH90

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op schriftelijke vragen over het project Modernisering navigatiesystemen d.d. 12-10-2006 (Kamerstuk 27 830, nr. 41)
- Brief over de behoeftestelling modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen (A-brief) d.d. 17-08-2006 (Kamerstuk 27 830, nr. 40)
- Antwoorden op vragen over de dertiende jaarrapportage NH-90 d.d. 18-12-2013 (Kamerstuk 25 928, nr. 47)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	53,2							
2015	39,0	24,3	2,5	6,0	2,2	4,0		2019
2016	38,9	21,8	2,3	3,1	6,3	5,4		2019

Projectnaam

NH90

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:**

Volgens het productiecontract dat juni 2000 is gesloten worden twintig NATO Frigate Helicopters (NFH) geleverd in de periode 2007 t/m 2012. Deze planning staat sinds 2005 onder druk. In maart 2007 heeft NHIndustries laten weten de planning te moeten wijzigen naar de periode 2009-2013. Begin 2008 is duidelijk geworden dat NHIndustries ook deze planning niet haalt. Vervolgens heeft NHIndustries een tijdelijke configuratie voorgesteld (*Meaningful Operational Configuration*), MOC. In 2010 is de huidige planning afgegeven voor levering van nieuwe helikopters. Deze planning voorziet in levering van het laatste toestel begin 2016.

Huidige planning:

De afname van helikopters is eind 2014 weer hervat, nadat de afname zes maanden had stilgelegen in verband met de corrosieproblematiek. De laatste productiehelikopters worden eind 2015 en begin 2016 afgeleverd. De ombouw van de MOC-toestellen naar de *Full Operational Capability*-configuratie is eind 2013 gestart. Deze retrofit duurt tot medio 2018.

Behoeftestelling

In verband met de uitfasering van de Lynx-helikopter en de AB-412 neemt Defensie deel aan het helikopterproject NH90, een internationaal programma met België, Duitsland, Frankrijk en Italië. Portugal is eind 2014 uit het programma gestapt. Aanvankelijk is een behoefte gesteld voor twintig NFH's. Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikopter capaciteit' is de behoefte gewijzigd in twaalf NFH's en acht maritieme transporttoestellen (Transport NFH, TNFH). Deze behoefte is om budgettaire redenen opnieuw gewijzigd. Op 20 mei 2011 is de Kamer geïnformeerd over deze gewijzigde behoefte (Kamerstuk 25

928, nr. 48). Uiteindelijk worden twintig NFH's afgenomen en door middel van missieapparatuur geschikt gemaakt voor de (maritieme) transportrol.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikopter capaciteit' is de kwalitatieve behoefte gewijzigd in twaalf NFH's voor diverse maritieme taken en acht transportversies van deze helikopter, die geschikt is voor tactische transporttaken vanaf het land en vanaf schepen. Het project past binnen het streven om de expeditionaire capaciteiten van de krijgsmacht te verbeteren en om Europese en Navo-tekorten ten aanzien van helikopter capaciteiten te verminderen. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: ontplooibaarheid en mobiliteit, effectieve inzet, goede logistieke ondersteuning en gereedheid. De behoefte aan de vervulling van transporttaken door de NH90 is in de beleidsbrief van 8 april 2011 verder onderstreept.

Gerelateerde projecten

- Instandhouding M-fregatten

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Ontwikkelingen in dit project worden gerapporteerd in de jaarrapportage van het project NH90.

Relevante Kamerstukken

- Vertrouwelijke brief met de Agreement Letter over de aanpak van de corrosie d.d. 22-12-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 70)
- Brief hervatting afname NH-90 helikopters d.d. 16-12-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 69)
- Brief veertiende jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 27-10-2014 (Kamerstuk 25 928, nr.68)
- Brief voortgang NH-90 project d.d. 27-06-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 66)
- Brief 'Overzicht Nederlandse helikopter capaciteit' d.d. 30-06-2014 (Kamerstuk 33763, nr. 50)
- Brief 'Voortgang van het NH-90 project' d.d. 27-06-2014 (2014Z12237)

- Brief 'Antwoorden op feitelijke vragen over geluidsproblematiek en corrosie NH-90' d.d. 11-07-2014 (Kamerstuk 25928, nr. 65)
- Brief 'Antwoorden op vragen over de snelle slijtage van de NH-90' d.d. 26-03-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 58).
- Geluidsproblematiek en corrosie NH-90 d.d. 12-03-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 58)
- Geluidsproblematiek NH-90 d.d. 31-01-2014 (Kamerstuk 25 928, nr. 57)
- Antwoorden op vragen over de dertiende jaarrapportage NH-90 d.d. 18-12-2013 (Kamerstuk 25 928, nr. 47)
- Brief dertiende jaarrapportage NH-90 d.d. 01-11-2013 (Kamerstuk 25 928, nr.55)
- Reactie op verzoek n.a.v. technische briefing van 12 juni 2013 d.d.16-08-2013
- Brief over de inzetbaarheid bij missies d.d. 10-04-2013 (Kamerstuk 32 700, nr. 43)
- Brief over de inzet van maritieme helikopters d.d. 15-03-2013 (Kamerstuk 32 706, nr. 39)
- Antwoorden op de vragen over de twaalfde jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 01-02-2013 (Kamerstuk 25 928, nr. 52)
- Kamerbrief twaalfde jaarrapportage van het helikopterproject NH-90, d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 25 928, nr. 51)
- Kamervragen over de elfde jaarrapportage over het helikoptertraject NH-90 d.d. 14-12-2011(Kamerstuk 25 928, nr. 50)
- Elfde jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 13-10-2011 (Kamerstuk 25 928, nr. 49)
- Kamerbrief gewijzigde behoefte helikopterproject NH-90 d.d. 20-05-2011 (Kamerstuk 25 928, nr. 48)

- Kamervragen over de tiende jaarrapportage over het helikoptertraject NH-90 d.d. 22-02-2011 (Kamerstuk 25 928, nr. 47)
- Tiende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 24-10-2010 (Kamerstuk 25 928, nr. 46)
- Kamerbrief helikopterproject NH-90 - reservedelen d.d. 25-06-2010 (Kamerstuk 25 928, nr. 45)
- Kamerbrief inzake stand van zaken projecten NH-90 en Vervanging F-16 d.d. 17-05-2010 (Kamerstuk 31 300, nr. 19)
- Kamervragen over de aanvulling openbare informatie op de 9e jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 17-03-2010 (Kamerstuk 25 928, nr. 42)
- Kamervragen over 9e jaarrapportage helikopterproject NH-90 d.d. 17-03-2010 (Kamerstuk 25 928, nr. 41)
- Aanvulling openbare informatie negende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 22-01-2010 (Kamerstuk 25 928, nr. 40)
- Negende jaarrapportage over het helikopterproject NH-90 d.d. 05-01-2010 (Kamerstuk 25 928, nr. 38)
- Voortgang helikopterproject NH-90, werkbezoek aan AgustaWestland d.d. 30-09-2009 (Kamerstuk 25 928, nr. 36)
- Tijdelijke configuratie NH-90 helikopter d.d. 10-07-2009 (Kamerstuk 25 928, nr. 35)
- Antwoorden achtste jaarrapportage d.d. 06-02-2009 (Kamerstuk 25 928, nr. 34)
- Achtste jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 26-11-2008 (Kamerstuk 25 928, nr. 33)
- Verslag schriftelijk overleg over project NH-90 d.d. 18-07-2008 (Kamerstuk 25 928, nr. 31)
- Brief project NH-90, resultaten verwervingsvoorbereidingsfase voor de Full Mission Flight Trainer d.d. 24-06-2008 (Kamerstuk 25 928, nr. 29)
- Brief financiële stand van zaken project NH-90 d.d. 10-06-2008 (Kamerstuk 25 928, nr. 28)
- Lijst van vragen en antwoorden over zevende jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 06-03-2008 (Kamerstuk 25 928, nr. 27)
- Zevende jaarrapportage van het helikopterproject NH-90 d.d. 04-12-2007 (Kamerstuk 25 928, nr. 26)
- Brief Studies naar aanleiding van de Prinsjesdagbrief 2003 d.d. 20-09-2004 (Kamerstuk 29 800 X nr. 3)
- Brief over ondertekening MOU en D-fase (D-brief) d.d. 05-09-1991 (Kamerstuk 19 282, nr. 10)
- Brief over afronden studie (B/C-brief) d.d. 01-10-1990 (Kamerstuk 19 282, nr. 7)
- Brief over Nederlandse helikopterbehoefte (A-brief) d.d. 03-06-1987 (Kamerstuk 19 282, nr. 5)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	788,0							
2015	1197,4	1035,7	72,1	64,1	25,5			2018
2016	1198,3	1006,9	55,3	60,2	45,2	30,7		2019

Projectnaam

Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2012-2014

Planning MPO 2014: 2012-2016

Huidige planning: 2012-2017

Behoeftestelling

Als gevolg van de intensivering van de Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) worden de capaciteiten voor Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN-)-bestrijding uitgebreid. Het betreft de oprichting van een tweede CBRN-verdedigingscompagnie, een CBRN-responscapaciteit en een multidisciplinaire trainingsfaciliteit. De twee CBRN-verdedigingscompagnieën en de responscapaciteit zullen worden voorzien van opsporings-, identificatie- en ontsmettingsmiddelen. De multidisciplinaire trainingsfaciliteit, waar militaire en civiele eenheden gezamenlijk kunnen oefenen, betreft een trainingsfaciliteit, een ontsmettingsstraat, een meetveld en een meetlaboratorium. Opleidingen en trainingen zullen ook op locatie kunnen worden gegeven. Ten behoeve van de nationale inzet worden het materieel en de beschermende kleding

van het CBRN-personeel zoveel mogelijk aangepast aan het optreden in civiele omstandigheden.

Samenhang met het beleid

De proliferatie van CBRN-vernietigingswapens kan ook de komende decennia een risico voor de veiligheid blijven opleveren. Naast staten kunnen terroristische organisaties ook over dergelijke wapens beschikken. Hierdoor kan Nederland geconfronteerd worden met CBRN-dreiging in binnen- en buitenland. Daarnaast bestaat het risico dat bij een calamiteit of een ongeval bij de chemische industrie giftige stoffen vrijkomen. Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid verder te verbeteren. Het past binnen het streven om de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en de commandovoering te verbeteren. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De planning van het eind van het project is gewijzigd naar 2017, doordat twee deelsystemen later worden opgeleverd. Deze twee deelprojecten zullen begin 2017 worden voltooid.

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 32 733 X, nr. 39)
- Brief Rapportage Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking aan de Tweede Kamer d.d. 24-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 106)
- Kamerbrief d.d. 26-05-2006 (Kamerstuk 30 300X, nr.106)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	50-100							
2015	60,3	42,1	18,2					2016
2016	62,0	29,9	16,4	15,1	0,2	0,3	0,1	2020

Projectnaam

Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2004-2015

Planning MPO 2014: 2004-2019

Huidige planning: 2004-2020

Behoeftestelling

Het defensiebrede project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) komt voort uit het *Soldier Modernisation Programme* (SMP) en voorziet in een aantal verbeteringen van de uitrusting van de te voet optredende soldaat. De overlevingskansen van de militair verbeteren hierdoor. Tevens wordt de commandovoering versterkt en nemen de mobiliteit, de effectiviteit en het voortzettingsvermogen toe. VOSS is in eerste instantie een ontwikkelingsproject waarbij de ontwikkeling centraal staan van een nieuwe geïntegreerde hoofdbescherming en een smart vest (met onder andere een C4I-module, een energievoorzieningssysteem, een draag- en bepakkingsysteem en modulaire ballistische bescherming). Vanuit diverse andere projecten wordt aangesloten op het project VOSS. De behoefte is gesteld op ongeveer 5.500 systemen voor de te voet optredende of uitgestegen militairen. Zij behoren tot de categorie die, als gevolg van hun optreden, de zwaarste eisen stellen aan hun uitrusting en in grote mate daarvan afhankelijk zijn. *Special Forces* maken geen deel uit van de doelgroep, maar zullen indirect profiteren van de kwaliteitsverbetering van de uitrusting door VOSS. Uit onderzoek is gebleken dat de voor VOSS ontwikkelde ballistische bescherming tevens kan voorzien in de behoefte aan modulaire ballistische bescherming voor personeel dat VOSS niet gebruikt. Hierdoor is de behoefte van het project VOSS uitgebreid.

Samenhang met het beleid

Het project VOSS past in het streven om te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en het vermogen op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten. Met VOSS worden de operationele capaciteit van de individuele militair, maar ook van de lagere eenheden vergroot. De uitrusting van het project VOSS is bedoeld voor operaties op alle geweldsniveaus. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, veiligheid en bescherming, effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Defensie Operationeel Kledingsysteem
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel
- Vervanging radio's

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Het project is deels in realisatie. Het contract voor de verwerving van het *Smart Vest* is op 1 juli 2015 getekend. Zoals gemeld in de D-brief was meer tijd nodig om tot een verantwoorde keuze te komen in de aanbesteding van het *Smart Vest*. De invoering van het *Smart Vest* en de *E Lighter* duurt nu tot in 2020.

Relevante Kamerstukken

- Verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) project verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 34 000-X, nr. 98)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Studiefase (C-fase) project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 33 000, nr. 31)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden voorstudiefase project VOSS d.d. 10-08-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 146)
- Voorstudiefase project Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (B-brief) d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 130)
- Lijst van vragen en antwoorden over het project VOSS d.d. 16-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 130)
- Behoeftestelling project VOSS (A-brief) d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 105)
- Lijst van vragen en antwoorden over het SMP d.d. 05-03-1998 (Kamerstuk 25 600 X, nr. 42)
- Brief SMP d.d. 02-12-1997 (Kamerstuk 25 600 X, nr. 22)

Financiën

Jaar	Project-volume	Raming uitgaven in € mln						Fasering t/m
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Oorspronkelijk	>250							
2015	100-250	D						
2016	215,4	42,6	64,2	27,7	49,7	30,5	0,7	2020

Projectnaam

Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2016-2019

Planning MPO 2014: 2016-2019

Huidige planning: 2016-2019

Behoeftestelling

De behoefte betreft een vervanging van twee kleine waarnemingssystemen, de LION en de Cobra. Het betreft verouderde generaties van warmtebeeldsystemen. Deze systemen maken optreden mogelijk bij duisternis en onder omstandigheden van verminderd zicht, zoals neerslag en rook. Deze systemen dienen voor doelopsporing, doelidentificatie en inlichtingenvergaring, en vergroten de *situational awareness* van ingezette militairen. In het huidige optreden is doellocatiebepaling zeer belangrijk om ongewenste nevenschade of het treffen van de eigen eenheden te voorkomen.

Samenhang met het beleid

Het project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het vult een randvoorwaarde om dag en nacht en onder omstandigheden van verminderd zicht te kunnen optreden. Daarnaast past het in het streven de inlichtingenketen te versterken. Het project versterkt vier

operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming, gevalideerde inlichtingen en toepasbaar bij hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Verwerving HV brillen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Antwoorden op de vragen over de brief over de behoeftestellingsfase d.d. 13-08-2013 (Kamerstuk 27 803, nr.111)
- Brief Behoeftestelling 'Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijker' (A-brief) d.d.12-06-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 109)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	25-50	A					
2015	25-50	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Projectfase

7,5kN in realisatie, overige in planning

Wel/niet gemandateerd

7,5kN gemandateerd, overige niet gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013-2019

Planning MPO 2014: 2014-2023

Huidige planning: 2014-2023

Behoeftestelling

De defensiebrede behoefte betreft de vervanging van de operationele wielvoertuigen van Defensie die voor het merendeel zijn ingevoerd tussen 1980 en 2000. Deze wielvoertuigen vormen de basismobiliteit van nagenoeg alle expeditionaire, nationale, opleidings- en overige eenheden van alle operationele commando's. Bij aanvang van dit project in 2012 beschikte Defensie over ongeveer 8.400 te vervangen wielvoertuigen. Het toekomstige wielvoertuigenbestand zal gaan bestaan uit een licht, een middelzwaar en een zwaar type vrachtauto. De middelzware en zware typen vrachtauto's worden containerdragers. De voertuigen zullen afhankelijk van de behoefte worden voorzien van een laadbak/container met huid of containers met de benodigde functionaliteit (commandovoering, verbindingen, kantoor, werkplaats, magazijn en brandstoftransport). Hiermee wordt een grote mate van flexibiliteit bereikt bij operaties en in de bedrijfsvoering. De vrachtauto's die zijn bestemd voor expeditionaire inzet zullen zijn voorbereid voor montage van beschermingsmiddelen. Ten behoeve van de bescherming zal binnen dit project een minimaal noodzakelijk aantal wapenstations en affuiten worden verworven. Omdat kwalitatief hoogwaardige militaire voertuigen kostbaar zijn, zal waar verantwoord, gelet op de opleiding en training van personeel en eenheden een aantal van de huidige wielvoertuigen worden vervangen door onbeschermde vrachtauto's in een meer civiele uitvoering.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de beschikbaarheid en inzetbaarheid van ondersteunende systemen te vergroten. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: tijdige beschikbaarheid, ontplooibaarheid en mobiliteit, adequate commandovoering, effectieve inzet en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)
- PATRIOT verlenging levensduur
- Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS), materieel
- Vernieuwing TITAAN

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De C-fase vergde meer tijd dan voorzien. De oorzaak en de maatregelen zijn beschreven in de C-brief die 3 juli 2015 is verstuurd aan de Tweede Kamer. De verwerving van de lichtste categorie voertuigen met een laadvermogen van 7,5kN voor de uitvoering van nationale taken en de reguliere vredesbedrijfsvoering is eind 2013 afgerond met de ondertekening van een leveringscontract en een contract voor de volledige uitbesteding van het onderhoud en de reservedelenvoorziening. De eerste tientallen van deze voertuigen zijn eind 2014 ingestroomd; de resterende voertuigen 7,5kN worden eind 2015 uitgeleverd. Aan een optie op extra 7,5kN voertuigen wordt vanaf eind 2015 invulling gegeven. Voor de overige systemen, de middelzware en zware vrachtauto's en de containers, is bepaald dat het onderhoud in samenwerking met de industrie uitgevoerd zal worden. De bedrijven zijn in de C-fase benaderd om meer detailinformatie te vergaren over de meest geschikte samenwerkingsvorm. Het resultaat is eveneens verwoord in de C-brief die 3 juli 2015 is aangeboden aan de Kamer. De budgetten zijn aangepast aan de behoefte, zowel qua tijd als omvang.

Relevante Kamerstukken

- Brief Resultaten van de C-fase van het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) d.d. 3 juli 2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 105)
- Lijst van een vraag en een antwoord over het erratum inzake het accountantsrapport bij de zestiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-06-2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 104)
- Lijst van vragen en antwoorden over de zestiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 15-06-2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 103)
- Brief aanbieding van een erratum inzake het accountantsrapport bij de zestiende jaarrapportage inzake het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR over het jaar 2014 d.d. 10-04-2015 (Kamerstuk 26 396, nr.101)
- Zestiende jaarrapportage over het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 31-03-2015 (Kamerstuk 26 396, nr.100)
- Lijst van vragen en antwoorden over de vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 02-06-2014 (Kamerstuk 26 396, nr.99)
- Vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 31-03-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 98)
- Lijst van vragen en antwoorden over de veertiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 28-05-2013 (kamerstuk 26 396, nr.97)
- Veertiende jaarrapportage Vervanging Pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 03-04-2015 (Kamerstuk 26 396, nr.96)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Antwoorden op vragen over de DMP B(2)-brief d.d. 17-07-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 95)
- Brief voorstudiefase overige deelprojecten (DMP B(2)-brief) d.d. 31-05-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 92)
- Antwoorden op vragen over de DMP B(1)-brief d.d. 03-11-2011 (Kamerstuk 26 396, nr. 89)
- Brief voorstudiefase voertuig 7,5 kN (DMP B(1)-brief) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 26 396, nr. 88)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief Herijking en vertraging van het project d.d. 26-08-2010 (Kamerstuk 26 396, nr. 82)
- Brief Voortgang van het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen d.d. 03-05-2010 (Kamerstuk 26 396, nr. 80)
- Antwoorden op vragen over A-brief d.d. 23-09-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 73)
- Brief Behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-08-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 72)
- Antwoorden op vragen over brief Conceptuele samenhang tactische voertuigen d.d. 27-11-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 65)
- Brief Conceptuele samenhang tactische voertuigen d.d. 04-10-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 62)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	>250						
2015	>250	C	D				
2016	>250	C	D				

Projectnaam

Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2014-2016

Planning MPO 2014: 2015-2017

Huidige planning: 2016-2019

Behoeftestelling

Het project Defensie Operationeel Kledingstelsysteem betreft de invoering van nieuwe gevechtsskleding voor de krijgsmacht. De bestaande kledinglijnen zijn in het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw ingevoerd. Sindsdien is de inzet van de krijgsmacht aanzienlijk gewijzigd. Nederlandse militairen opereren en trainen wereldwijd, in afwisselende gebieden, met uiteenlopende klimaten. De huidige kledinglijnen voldoen, vooral met het oog op de vooruitgang op technisch gebied, niet meer aan de eisen die Defensie hier tegenwoordig aan stelt. Bovendien zijn de tekortkomingen niet meer te verhelpen met (gedeeltelijke) aanpassingen. Dit leidt tot de behoefte aan vervanging van huidige gevechtsskleding van Defensie. Bij de verwerving van de kleding staan bescherming, individuele veiligheid en draagcomfort tijdens de inzet van de militairen centraal, met het oog op het kunnen leveren van een optimale prestatie, onder uiteenlopende omstandigheden.

Hierbij zijn ook degelijkheid en duurzaamheid van belang. Deze zullen ook ten goede komen aan de instandhouding. Het Defensie Operationeel Kledingsysteem zal de huidige kledinglijnen naar verwachting vanaf 2018 vervangen. In de voorbereiding van het project onderzoekt Defensie de mogelijkheden om de gevechtshelm te vervangen. Afhankelijk van de uitkomsten zal de behoeftestelling worden uitgebreid.

Samenhang met het beleid

Het project past in het streven om individuele militairen en eenheden beter te beschermen. De kleding is bestemd voor wereldwijd gebruik, in alle delen van het geweldspectrum. Invoering van het Defensie Operationeel Kledingsysteem draagt bij tot een meer effectieve inzet van Nederlandse militairen. De defensiebrede invoering van een nieuw gevechtsskledingstelsysteem leidt tot stroomlijning van de uitrustingspakketten en vereenvoudiging van de bevoorrading en instandhouding. Dit project versterkt de volgende operationele capaciteiten van het militaire vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming en adequate logistieke ondersteuning.

Gerelateerde projecten

- Uitbreiding Chemische Biologische Radiologische en Nucleaire (CBRN)-capaciteit in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Stelsysteem (VOSS)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De voorbereiding van het project is uitgebreid met een onderzoek naar de mogelijkheden om de gevechtshelm te vervangen. De geplande instroom van het DOKS is aangepast.

Relevante Kamerstukken

- D-brief over het project Verbeterd Operationeel Soldaat Stelsysteem (VOSS), d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 34 000 X, nr. 98)
- Aanvullende informatie over gevechtsskleding Mali d.d. 11-03-2014 (Kamerstuk 29 521, nr. 233)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk		A					
2015	25-50	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Joint Fires

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Gereed

Oorspronkelijke planning: 2015-2018

Planning MPO 2014: 2015-2018

Huidige planning: 2016-2019

Behoeftestelling

Het project *Joint Fires* voorziet in de behoefte van de krijgsmacht aan materieel om de snelheid, precisie en veiligheid van maritieme, en grondgebonden vuur- en luchtsteun te vergroten. Daarnaast voorziet het project in materieel om de *situational awareness* op de grond en in de lucht te vergroten. De behoefte omvat materieel voor eindgeleiding, *command and control*-systemen, verbindingen, mobiliteit, en de integratie van maritieme, land, en lucht C2-systemen.

Samenhang met het beleid

Het project past binnen het streven om het optreden in netwerken (NEC) verder te vergroten en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te kunnen verbeteren. Het project vergroot de effectiviteit van wapensystemen en versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve (wapen)inzet, veiligheid en hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- AH-64D *Block-II* upgrade
- AH-64D verbetering bewapening
- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vernieuwing TITAAN
- Verwerving F-35

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De A-brief is in maart 2015 verzonden.

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling *Joint Fires* (A-brief) d.d. 9-3-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 149)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	<25						
2015	25-50	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2011-2014

Planning MPO 2014: 2015-2018

Huidige planning: 2015-2018

Behoeftestelling

Identificatiesystemen maken het mogelijk om via elektronische ondervraag- en antwoordprocedures de identiteit van andere vliegende en varende eenheden vast te stellen. Het huidige *mode 4 Identification Friend or Foe* (IFF) systeem is in Navo-verband het belangrijkste identificatiesysteem. Dit systeem is verouderd. *Mode 4 IFF* wordt binnen de Navo vervangen door *mode 5 IFF*. *Mode 5* biedt een hoge mate van beveiliging en is interoperabel met de wapensystemen die sinds 2009 worden ingevoerd. Een betrouwbaar identificatiesysteem is van belang om ook in de toekomst te voorkomen dat eigen eenheden worden aangevallen. De vervangingsbehoefte is defensiebreed en bevat naast de militaire *mode 5* ook de civiele *mode S* voor het CZSK (het CLSK beschikt reeds over *mode S*). *Mode S* is de vervanger van de bestaande *mode 3/A* waarmee de civiele luchtvaart vluchtgegevens uitwisselt.

Samenhang met het beleid

Het project past in het streven naar versterking van *Network Enabled Capabilities* om de operationele samenwerking in internationaal verband te bevorderen en commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, liefst *real time* informatie. Het verbetert verder de interoperabiliteit met Navo-partners en Navo-verband. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: veiligheid en zelfbescherming, adequate bevelvoering en effectieve (wapen)inzet.

Gerelateerde projecten

- *Army Ground Based Air Defense System* (AGBADS)
- AH 64D upgrade
- Chinook Vervanging & Modernisering
- C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit
- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commando-fregatten (IP LC-fregatten)
- Instandhouding M-fregatten
- Internationale strategische tank en luchttransportcapaciteit
- F-16 mode 5 IFF
- *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD)
- NH90
- Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

De A-brief is op 16 april 2015 naar de Kamer gestuurd.

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling nieuwe generatie identificatiesystemen (A-brief) d.d. 16-04-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 151)
- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	25-50						
2015	25-50	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Vernieuwing TITAAN

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2009-2015
(doorloop tot 2022)**Planning MPO 2014:** 2013-2017 (doorloop
tot 2024)**Huidige planning:** 2013-2017 (doorloop tot
2024)**Behoeftestelling**

Vanaf 2001/2002 is het *Theatre Independent Army and Air Force Network* (TITAAN) in gebruik bij het CLAS, het CLSK en ten behoeve van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) in het kader van Openbare Orde en Veiligheid. Het vormt de basis IT-netwerkinfrastructuur voor grondgebonden (*deployed*) optreden. Binnen TITAAN wordt veel gebruik gemaakt van op de civiele markt verkrijgbare middelen. Deze middelen kenmerken zich door een snelle technische en economische veroudering. Tenminste eens per vijf jaar moet een substantieel deel van deze middelen worden vervangen. Daarnaast voltrekken veranderingen op IT-gebied zich in een snel tempo waardoor regelmatig algehele *upgrades* van het TITAAN netwerk noodzakelijk zijn. Het project Vernieuwing TITAAN moet voorzien in de vernieuwing van de soft- en hardware. TITAAN moet worden ingevoerd als standaard voor de IT-netwerkinfrastructuur ten behoeve van het operationele optreden voor alle eenheden van de krijgsmacht, en zal aansluiten op de defensiebrede statische IT-netwerkinfrastructuur in Nederland. Hierbij wordt gestreefd naar maximale standaardisatie van de laag- en hooggerubriceerde werkplekdiensten.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om het optreden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder te vergroten en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband te

kunnen verbeteren. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en adequate commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)
- PATRIOT vervanging COMPATRIOT
- Vervanging grondterminals MILSATCOM
- Vervanging radio's

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Antwoorden op de vragen over de DMP-A Brief inzake de behoeftestelling en vernieuwing van TITAAN d.d. 17-05-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 130)
- Brief 'Behoeftestelling Vernieuwing TITAAN' d.d. 19-04-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 123)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief 'Behoeftestelling TITAAN m.b.t. operationele communicatie informatiesystemen binnen de krijgsmacht' (A-brief) d.d. 17-10-2001 (Kamerstuk 28 000 X, nr. 7)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	50-100						
2015	50-100	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Vervanging 60/81mm mortieren

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2017-2020**Planning MPO 2014:** 2016-2020**Huidige planning:** 2016-2023**Behoeftestelling**

De behoefte betreft de vervanging van de huidige 81 mm mortier vanwege het bereiken van de *End Life of Type* (ELOT) en de afnemende inzetbaarheid. De huidige 81 mm mortier steunt de lagere niveaus van het CZSK en het CLAS met indirect vuur binnen het gelaagde vuursteunsysteem en levert een essentiële bijdrage aan de slagkracht van deze eenheden. De 81 mm mortier voldoet niet meer aan de eisen die de huidige conflicten hieraan stellen, zoals een groter bereik, snelheid en nauwkeurigheid van het wapen. De nieuwe capaciteit kan het gevecht van de lichte de lagere niveaus met vuursteun ondersteunen en versterkt de bescherming van deze eenheden.

Samenhang met het beleid

De vervanging van het 60/81mm mortier maakt deel uit van het vuursteunconcept voor het landoptreden van Defensie dat momenteel wordt ontwikkeld. Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om op te kunnen treden op alle geweldsniveaus. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet, veiligheid en bescherming.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van een herschikking is de planning van het project 81 mm gesplitst in een CZSK deel, waarbij de oorspronkelijke planning gehandhaafd blijft en een CLAS deel waarbij de planning doorloopt tot in 2022.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	100-250						
2015	50-100	A					
2016	25-100	A					

Projectnaam

Vervanging grondterminals MILSATCOM

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2013-2015

Planning MPO 2014: Niet opgenomen

Huidige planning: 2016-2020

Behoeftestelling

Doel van het project is te voorzien in een gefaseerde vervanging van de huidige mobiele landterminals (*Super High Frequency SHF Tactische Terminals*) van het Militaire Satelliet Communicatie (MILSATCOM) systeem.

Samenhang met het beleid

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het project past in het streven de informatiepositie van Defensie in het kader van *Network Enabled Capabilities* verder te vergroten.

Gerelateerde projecten

- Militaire Satelliet Capaciteit (MILSATCAP)
- Vernieuwing TITAAN

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Dit project is opnieuw opgenomen omdat het projectvolume, door de prijspeilcorrectie, meer dan € 25 miljoen is geworden.

Relevante Kamerstukken

- Nota 'In het belang van Nederland' d.d. 17-09-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 1)
- Brief Gevolgen begrotingsafspraken 2014 d.d. 25-10-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 7)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk							
2015							
2016	25-100						

Projectnaam

Vervanging radio's

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Invoering van-tot**Oorspronkelijke planning:** 2012-2017**Planning MPO 2014:** 2014-2023**Huidige planning:** 2015-2023**Behoeftestelling**

Omstreeks 2012 bereikten de HF7000 EZB radio en de FM9000 radio, voornamelijk in gebruik bij het CLAS, het einde van hun levensduur. Met dit project wordt voorzien in de noodzakelijke vervanging van beide typen radio's en radio's van de overige krijgsmachtdelen voor een toename van de interoperabiliteit.

Samenhang met het beleid

Het project past in het streven om het vermogen op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) verder uit te bouwen. Daarmee vergroot het de effectiviteit van de grondgebonden eenheden van de krijgsmacht, vooral door toegevoegde interoperabiliteit. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: hoogwaardige commandovoering.

Gerelateerde projecten

- *Battlefield Management System* (BMS) en Datacommunicatie Mobiel Optreden (DCMO)
- Chinook Vervanging & Modernisering
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vernieuwing TITAAN

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

Geen

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	100-250						
2015	100-250	A					
2016	100-250		A				

Projectnaam

Verwerving HV brillen

Projectfase

In planning

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Invoering van-tot

Oorspronkelijke planning: 2009-2011

Planning MPO 2014: 2014-2015

Huidige planning: 2014-2016

Behoeftestelling

Het defensiebrede project Verwerving HV brillen omvat de behoefte van de krijgsmacht onder alle zichtomstandigheden te beschikken over voldoende *situational awareness* en bij dag en nacht te kunnen optreden. Dit is vereist voor de uitvoering van de operationele opdracht en voor de veiligheid en zelfbescherming. De realisatie is voorzien met monoculaire en binoculaire helderheidsversterkende kijkers. Deze zijn draagbaar direct op het hoofd of te monteren op de helm.

Samenhang met het beleid

Het project versterkt de operationele inzet van de individuele militair en past binnen het streven om de inzet en effectiviteit van wapensystemen te vergroten. Het project versterkt de volgende operationele capaciteit van militair vermogen: (individuele) bescherming.

Gerelateerde projecten

- Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Als gevolg van een langdurig lopend juridisch geschil over de gekozen aanbestedingsprocedure moest de aanbesteding herhaaldelijk worden stil gelegd. Hierdoor kan het project pas in 2016 worden afgerond.

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Kamervragen A-brief d.d. 08-10-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 66)
- A-brief verwerving HV brillen d.d. 17-07-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 64)

Planning

Jaar	Project-volume	Planning DMP					
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oorspronkelijk	25-50						
2015	25-50	A					
2016	25-100	A					

Projecten

in afstoting

Projectnaam

Mijnenbestrijdingsvaartuig (mijnenjager)
van de Alkmaarklasse

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot**Oorspronkelijke planning:**

Vier mijnenjagers vanaf 2012

Huidige planning:

Vier mijnenjagers vanaf 2012

Samenhang met het beleid

De mijnenbestrijdingscapaciteit op zee wordt beperkt tot de minimaal benodigde capaciteit voor de uitvoering van structurele taken op de Noordzee, zoals in het kader van de kustwacht en de explosievenopruiming op zee. Er resteert slechts een beperkte mijnenbestrijdingscapaciteit om bij te dragen aan internationale operaties en aan de *Standing Naval Forces* van de Navo. De modernisering in het kader van het Project Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit (PAM) wordt voltooid om de kans op verkoop te behouden.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054, nr. 129)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054, nr. 24)

Projectnaam

Pantserhouwitser 2000 (PzH-2000)

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot**Oorspronkelijke planning:**

32 PzH-2000's tussen 2010 en 2012. In 2012 gewijzigd in: 29 PzH-2000's

Huidige planning:

32 PzH-2000's tussen 2010 en 2012. In 2012 gewijzigd in: 29 PzH-2000's

Samenhang met het beleid

Er zijn 26 Pantserhouwitsers afgestoten als gevolg van eerder genomen maatregelen. In de beleidsbrief 2011 wordt het aantal operationeel inzetbare pantserhouwitsers met zes stuks verminderd van 24 tot 18.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over de evaluatie van het project Vervanging vuurmonden M114/39-M109A2/90/PzH2000 d.d. 04-06-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 102)
- Brief 'Afstoting materieel' d.d. 25-05-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 64)
- Evaluatie van het project Vervanging vuurmonden M114/39-M109A2/90/Pantserhouwitser 2000 (PzH2000) d.d.17-04-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 99)
- Beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054, nr. 129)
- Beleidsbrief Wereldwijd Dienstbaar d.d.18-09-2007 (Kamerstuk 31 243, nr. 1)
- Prinsjesdagbrief d.d. 16-09-2003 (Kamerstuk 29 200 X, nr. 4)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054, nr. 24)

Projectnaam

Pantserrupsvoertuigen M-577 en YPR

Projectfase

In afstoting

Uitstroom van-tot

Oorspronkelijke planning:

YPR: 534, waarvan 336 direct beschikbaar. M-577: 32 voertuigen, waarvan zes buiten gebruik gesteld. Het restant van de voertuigen is nog in de bewapening tot 2017/2018.

Huidige planning: Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de planning zoals opgenomen in het MPO 2014.

Samenhang met het beleid

De voertuigen zijn deels operationeel niet meer nodig en worden vervangen door de Fennek, de CV-90 en de Boxer.

Belangrijke wijzigingen t.o.v. vorig jaar

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden over de vijftiende jaarrapportage Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR d.d. 06-06-2014 (Kamerstuk 26 396, nr. 99)
- Antwoorden op vragen over de veertiende jaarrapportage 'Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR' d.d. 24-05-2013 (Kamerstuk 26 396, nr. 97)
- Antwoorden op vragen over de dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-05-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 93)

- Dertiende jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 30-03-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 91)
- Twaalfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 21-04-2011 (Kamerstuk 26 396, nr.86)
- Antwoorden op vragen Lijst van vragen en antwoorden over de elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 13-08-2010 (Kamerstuk 26 396, nr. 81)
- Brief over de verkoop van landmachtmaterieel aan Jordanië d.d. 16-06-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 142)
- Elfde jaarrapportage van het project Vervanging pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 27-04-2010 (Kamerstuk 26 396, nr. 79)
- Antwoorden op vragen over tiende jaarrapportage project Vervanging Pantservoertuigen M-577 en YPR d.d. 09-06-2009 (Kamerstuk 26 396, nr. 75)
- Tiende jaarrapportage project Vervanging Pantservoertuigen M-577 en YPR met bijlage d.d. 15-04-2009 (Kamerstuk 26 396, nr. 74)
- Brief over Wapenexportbeleid d.d. 16-10-2007 (Kamerstuk 22 054, nr. 129)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X, nr. 74)
- Motie-Van den Doel c.s. over het informeren van de Kamer bij verkoop d.d. 17-12-1996 (Kamerstuk 22 054, nr. 24)
- Brief d.d. 16-04-2015 betreffende de verkoop van vijf YPR-bergingsvoertuigen (Kamerstuk 26 396, nr. 102)

UITGAVE

Ministerie van Defensie
September 2015

VORMGEVING

X-media | MediaCentrum Defensie | Den Haag

FOTOGRAFIE

MediaCentrum Defensie

TEKST

Ministerie van Defensie

INTERNET

www.defensie.nl/materieelprojecten

